

Crna Gora
Ministarstvo prosvjete

STRATEGIJA RAZVOJA STRUČNOG OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI (2015-2020)

Podgorica, decembar 2014.

Sadržaj

UVOD	4
1. VIZIJA STRUČNOG OBRAZOVANJA	5
2. ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA.....	5
2.1. Struktura i dinamika razvoja privrednih djelatnosti u Crnoj Gori.....	5
2.2. Tržište rada.....	6
2.3. Stručno obrazovanje u EU	8
2.4. Stručno obrazovanje u Crnoj Gori.....	10
3. PRIORITETNE OBLASTI RAZVOJA STRUČNOG OBRAZOVANJA	17
3.1. Kvalitetno i efikasno stručno obrazovanje, relevantno za tržište rada	18
3.2. Jednake mogućnosti sticanja kvalifikacija u stručnom obrazovanju radi zapošljivosti i socijalne inkluzije.....	24
3.3. Cjeloživotno učenje i mobilnost	25
4. SPROVOĐENJE STRATEGIJE.....	27
5. AKCIONI PLAN ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE RAZVOJA STRUČNOG OBRAZOVANJA ZA 2015. GODINU	28
6. KORIŠĆENI IZVORI.....	41
7. ANEKSI	42

SKRAĆENICE

MP	Ministarstvo prosvjete
MRSS	Ministarstvo rada i socijalnog staranja
CSO	Centar za stručno obrazovanja
ICCG	Ispitni centar Crne Gore
ZZŠ	Zavod za školstvo
PKCG	Privredna komora Crne Gore
UPCG	Unija poslodavaca Crne Gore
ZZZCG	Zavod za zapošljavanje Crne Gore
ZUNS	Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
MONSTAT	Zavod za statistiku Crne Gore
„Sl. list CG”	„Službeni list Crne Gore“
EQF	Evropski okvir kvalifikacija za cjeloživotno učenje
NOK	Nacionalni okvir kvalifikacija u Crnoj Gori
EQAVET	Evropski referentni okvir za obezbjeđenje kvaliteta u stručnom obrazovanju
ECVET	Evropski sistem prenosa kreditnih bodova u stručnom obrazovanju
CSPK	Crnogorski sistem prenosa i sakupljanja kreditnih bodova
KT	Kreditna tačka
SK	Savjet za kvalifikacije
NSO	Nacionalni savjet za obrazovanje
IVET	Inicijalno stručno obrazovanje
CVET	Kontinuirano stručno obrazovanje
ISCED	Internacionalna standardna klasifikacija obrazovanja

UVOD

Izazovi brzog razvoja novih znanja i tehnologija, proces globalizacije, demografski trendovi, česte promjene potreba tržišta rada, rastuća težnja za visokokvalifikovanom radnom snagom i pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji nameću nužnost cjeloživotnog učenja i uspostavljanja fleksibilnog, otvorenog, prohodnog sistema obrazovanja, koji će svakom pojedincu ponuditi različite mogućnosti za obrazovanje, napredovanje i priznavanje prethodno stečenih znanja obrazovnog sistema, u kome će pored sticanja kvalifikacija u formalnom obrazovanju, svakom pojedincu biti omogućeno da stiče i vrednuje svoja stečena znanja i vještine i tako poboljšava svoj položaj na tržištu rada. U svim strateškim dokumentima iz oblasti obrazovanja, uključujući i stručno obrazovanje, u Crnoj Gori obrazovanje se zasniva na konceptu cjeloživotnog učenja jer je učenje tokom čitavog života potreba savremenog čovjeka.

Za tržište rada neophodna je podjela odgovornosti u planskom i sistematičnom unapređenju kvaliteta i efikasnosti sistema obrazovanja i obezbjeđenju kadrova. Stoga se u stručnom obrazovanju radi na čvršćem povezivanju obrazovanja i biznisa kroz različite oblike saradnje koja će unaprijediti potencijal za inovacije i okruženje za učenje.

Podržavanje mobilnosti u učenju, razumijevanje drugih kultura, korišćenje informacionih tehnologija, poznavanje stranih jezika, nikad nije bilo važnije. Mobilni učenik¹ i student je budući mobilni radnik koji uspješno gradi svoju karijeru na promjenljivom tržištu rada. Povezivanjem preduzetničkog učenja sa biznisom stvaraju se mogućnosti da oni koji uče razviju praktične vještine, znanja i stavove koji će im omogućiti veću zapošljivost.

Sistem stručnog obrazovanja treba da slijedi potrebe i prioritete privrede i usklađenosti obrazovanja i potreba poslodavaca, ali i potrebe pojedinca i društva u cjelini i sprovodi mjere i aktivnosti kako bi se svakom pojedincu pomoglo da se što bolje snađe na tržištu rada.

Izrada Strategije stručnog obrazovanja (2015-2020) predstavlja nastavak prethodnih mjera i aktivnosti, definisanih u Strategiji razvoja stručnog obrazovanja (2010-2014) i odgovarajućim akcionim planovima, sa ciljem unapređenja inicijalnog i kontinuiranog stručnog obrazovanja, koje će omogućiti sticanje svakom pojedincu znanja, vještine i kompetencije, potrebne za zapošljivost, profesionalni i lični razvoj i socijalnu uključenost.

¹ U ovom dokumentu svi oblici u muškom rodu podrazumijevaju i oblike ženskog roda.

1. VIZIJA STRUČNOG OBRAZOVANJA

Vizija stručnog obrazovanja u Crnoj Gori do 2020. godine je stručno obrazovanje usklađeno sa potrebama tržišta rada, koje omogućava cjeloživotno učenje i mobilnost, lični i profesionalni razvoj mladim i odraslim, sa ojačanom ulogom nastavnika, uspostavljenim sistemom osiguranja kvaliteta, u kojem su kvalifikacije bazirane na kompetencijama i ishodima učenja, uključeno u regionalne inicijative i programe cjeloživotnog učenja EU.

Cilj Strategije stručnog obrazovanja (2015-2020)

Strateški cilj razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori je učiniti cjeloživotno učenje i mobilnost realnim, poboljšati kvalitet i efikasnost obrazovanja, promovisati jednakost, socijalnu koheziju i aktivno građanstvo, poboljšati kreativnost, inovacije i preduzetništvo, radi dobrobiti pojedinca i društva u cjelini strateški.

Cilj izrade Strategije stručnog obrazovanja (2015-2020) je izgraditi kvalitetan, za tržište rada relevantan, sistem stručnog obrazovanja u Crnoj Gori koji će pratiti potreba pojedinca i ekonomije i omogućiti razvoj konkurentnosti i demokratskog i naprednog društva.

Strategija će definisati prioritete, ciljeve, mjere i aktivnosti, nadležnosti i rokove, koji će kreatorima obrazovnih politika, socijalnim partnerima, organizatorima obrazovanja i drugim pomoći u ostvarivanju utvrđenih ciljeva u stručnom obrazovanju, a samim tim i većem ekonomskom rastu i razvoju Crne Gore, boljem kvalitetu života, socijalnoj inkluziji i koheziji i jačim institucionalnim kapacitetima. Drugim riječima, ostvarenje vizije.

2. ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

2.1. Struktura i dinamika razvoja privrednih djelatnosti u Crnoj Gori

Crna Gora je dobila formalni status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji i otvorila pregovore o pristupanju u junu 2012. godine. Napori usmjereni ka približavanju EU ostaju glavni spoljni oslonac za sveobuhvatne reforme, a napredak na ovom planu treba da podrži ekonomski rast u srednjeročnom periodu.

Kao otvorena ekonomija, Crna Gora je pogođena globalnom finansijskom krizom i ozbiljnim oscilacijama i kolebanjima u eurozoni. Nakon recesije 2009. godine, ekonomija je zabilježila rast od 2,5% i 3,2% u 2010. i 2011. godini, prije svega zahvaljujući rastu izvoza, oporavku domaće potrošnje i jačanju u sektoru turizma. Poslije pada BDP-a u 2012. godini od 2,5%, crnogorska ekonomija je u prvom polugodištu 2013. godine ostvarila realni rast BDP-a od 3,3%, u odnosu na isti period protekle godine. Indikatori koji pokazuju rast u sektoru prerađivačke industrije, proizvodnji električne energije, rast sektora turizma i prometa u maloprodaji, uz procjenu rasta za četvrti kvartal koja predviđa stabilan trend

ekonomske aktivnosti, mogu poslužiti za utvrđivanje prioriteta u razvoju stručnog obrazovanja.

2.2. Tržište rada

Osnovne karakteristike kretanja na tržištu rada

Osnovne karakteristike kretanja i stanja na tržištu mogle bi se svesti na sledeće: visoka dugoročna nezaposlenost; visoka nezaposlenost mladih; izražene disproporcije između ponude, tražnje i zapošljavanje; sezonski karakter zapošljavanja; znatan rast broja nezaposlenih visokoškolaca; relativno veliki broj zapošljavanja strane radne snage; velike regionalne razlike u nezaposlenosti i veliki broj nezaposlenih lica koji se smatra teže zapošljivim.

U cilju povećanja efikasnosti aktivne politike zapošljavanja Zavod za zapošljavanje realizuje programe obrazovanja i osposobljavanja nezaposlenih lica, javne radove, programe pružanja pomoći mladima da steknu prvo praktično iskustvo, odnosno programe stimulisanja prvog zapošljavanja i finansiranja zarada pripravnika, stimulisanja zapošljavanja mladih na sezonskim poslovima i druge programe. U cilju povećanja samozapošljavanja realizuju se programi stimulisanja preduzetništva, kroz dodjelu kredita za samozapošljavanje nezaposlenih lica i obuku za preduzetnike i lica koja započinju biznis.

Saglasno prioritetima i ciljevima politike zapošljavanja u cilju integracije u zapošljavanju lica sa invaliditetom i teže zapošljivih lica, Zavod za zapošljavanje realizuje programe profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom, zdravstveno ugroženih, pripadnika RE populacije, programe aktivne politike zapošljavanja za ova lica i druge programe u cilju povećanja zaposlenosti.

Ponuda, tražnja i zapošljavanje

U periodu (2008-2013) učešće nekvalifikovanih i polukvalifikovanih zanimanja u ukupnoj ponudi je smanjeno sa 26,0% na 22,5%, zanimanja sa srednjom stručnom spremom sa 57,9% na 54,2%, dok je učešće visokog obrazovanja povećano sa 9,8% na 19,2% ukupne ponude.

U strukturi ukupne ponude u 2013. god. učešće lica mlađih od 30 godina bilo je 46,5%, a starijih od 50 godina 15,8%, dok je učešće lica bez radnog staža u ponudi bilo 30,4%.

Ekonomsko-finansijska kriza uticala je na znatan pad tražnje radne snage s obzirom da je ona već u 2009. bila za 25,3% niža u odnosu na 2008. godinu, u 2013. za 21,0% niža u odnosu na 2012. godinu, ali je za 42,2% niža u odnosu na 2008. godinu.

U pogledu kvalifikacione strukture tražnje, u periodu 2005-2008. godine u ukupnom broju prijavljenih slododnih radnih mjesta, 25-30% se odnosilo na nekvalifikovanu i polukvalifikovanu radnu snagu, 50-55% na srednju stručnu spremu, a oko 15% na visoko

obrazovanje, da bi se u 2013. godini učešće tražnje nekvalifikovane i polukvalifikovane radne snage u ukupnoj tražnji povećalo na 58,5%, tražnja za srednjom stručnom spremom svedena je na 28,1%, a tražnja za visokim obrazovanjem povećala sa 13,3% na 14,5% ukupne tražnje.

U strukturi tražnje najveće učešće ima sektor trgovine, na koju se u periodu 2005-2008. godine odnosilo oko 30% ukupne, da bi se to učešće u tražnji radne snage u 2013. godini svelo na 17,2%. U istom periodu učešće sektora građevinarstva u prijavljenim slobodnim radnim mjestima se kretalo 5-6%, ugostiteljstvu 5,4%, a industrije (proizvodnja i snadbijevanje električnom energijom gasom i vodom, prerađivačka industrija, vađenje ruda i kamena) 11,8%, dok je u 2013. godini učešće ugostiteljstva povećano na 22,8%, građevinarstva na 13,3%, a industrije smanjeno na 7,2%.

Veliki obim zapošljavanja stranaca u Crnoj Gori je specifičnost ili, bolje reći, izuzetak u odnosu na obim zapošljavanja stranaca u drugim zemljama. Pored ostalog, u zemljama iz okruženja izražena je nezaposlenost, što pruža mogućnost zadovoljavanja potreba poslodavaca za radnom snagom po obimu i strukturi i to, po pravilu, za jeftinijom radnom snagom. To smanjuje mogućnost većeg zapošljavanja domaće radne snage na sezonskim poslovima, prije svega iz oblasti ugostiteljstva.

U ovom kontekstu obrazovna politika treba da učiniti dodatni napor na unapređenju konkurentnosti domaće radne snage i predloži mjere za motivaciju poslodavca da upošljavaju domaću radnu snagu.

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje, kod kvalifikacija nivoa III iskazana ponuda je u 2013. godini bila skoro trostruko veća od tražnje, a šestostruko veća od zapošljavanja, dok je zapošljavanje bilo dvostruko manje od prijavljene tražnje. I kod kvalifikacija nivoa IV relativni odnosi između ponude, tražnje i zapošljavanja su slični ostvarenim kod nivoa III, ali su nominalne razlike kod ovog nivoa kvalifikacija veće.

Kod jednog manjeg broja zanimanja (npr. elektromehaničara, mašinskih konstruktora i prijektanata, zanimanja telekomunikacija i PTT sobračaja, zanimanja računarske tehnike, hemičara, proizvođača odjeće, tekstilaca, metalurga, i sl.) zapošljavanje je veće od tražnje, ali je i znatno manje od iskazane ponude kod tih zanimanja. To ukazuje na moguću pojavu zapošljavanja lica tih zanimanja na poslovima za čije obavljanje nije bio presudan uslov stečeno formalno obrazovanje.

Prisutni deficiti i suficiti u ponudi i tražnji radne snage, posebno izraženi kod pojedinih zanimanja, nameću potrebu realizacije niza programa u cilju usklađivanja tih odnosa, odnosno, prilagođavanje ponude tražnji radne snage. U tom smislu posebno treba istaći važnost programa obrazovanja i osposobljavanja (dokvalifikacija, prekvalifikacija, ili specijalizacija – iz metaloprerađivačke, zanatstva, poljoprivrede, informatike, stranih jezika, ugostiteljstva i dr.), koji se realizuju saglasno aktuelnim odnosima između ponude i tražnje, potrebama - zahtjevima poslodavaca ili pokazanom interesovanju nezaposlenih lica. To

dodatno potencira i okolnosti što poslodavci sve više, uz osnovno zanimanje, stečeno redovnim obrazovanjem, traže dodatna znanja i vještine. To je npr. u 2005. godini bilo prisutno kod 15,5% ukupno prijavljenih slobodnih radnih mjesta da bi to u 2013. godini bilo na nivou od 20,0%.

Kako se na ljudskim resursima, u osnovi, zasniva budući društveno-ekonomski razvoj, nameće se potreba pristupa međuinstitucionalnog svestranog i sistematskog sagledavanja ove problematike. Time bi se, imajući u vidu njen značaj i složenost, kroz multidisciplinarni pristup, te relevantne analize i istraživanja, dugoročno projektovali odnosi i kretanja u ovoj oblasti.

2.3. Stručno obrazovanje u EU

Strateške smjernice za razvoj i modernizaciju stručnog obrazovanja u Evropi date su u Lisabonskoj strategiji, Kopenhaškoj deklaraciji i drugim dokumentima, u kojima se ističe da konkurentnost ekonomije zahtijeva i razvoj ljudskih resursa, ali i efikasnije i efektivnije korišćenje tih resursa. To je odgovor na izazove sa kojima se Evropa suočava - brz tehnološki i tehnički razvoj i uticaj informacione tehnologije, globalizacija i demografske promjene.

Lisabonska strategija, kao globalna strategija za ekonomski i socijalni razvoj, predstavlja osnov saradnje u Evropskoj uniji, koja treba da bude „najkonkurentnija i dinamična ekonomija na svijetu, utemeljena na znanju, sposobna za održivi ekonomski rast, sa većim brojem boljih poslova i većom socijalnom kohezijom“.

Strateški ciljevi Lisabonske strategije u području obrazovanja su:

- povećati kvalitet i efikasnost sistema obrazovanja i osposobljavanja;
- omogućiti svima pristup obrazovanju;
- sistem obrazovanja otvoriti okruženju.

Kopenhaška deklaracija postavlja sljedeće strateške ciljeve u stručnom obrazovanju:

- jačati evropske dimenzije u stručnom obrazovanju i osposobljavanju;
- poboljšati transparentnosti nacionalnih sistema stručnog obrazovanja i osposobljavanja i stručnih kvalifikacija, unapređenje informisanja i profesionalnog savjetovanja;
- poboljšati prenosivosti i priznavanje stručnih kvalifikacija i kompetencija kroz razvoj modela kreditnog vrednovanja, definisanje referentnih nivoa preko ishoda učenja, podsticanje priznavanja neformalnog i informalnog učenja i kompetencija, uz razvoj zajedničkih načela vrednovanja;
- poboljšati kvaliteta kroz razmjenu modela i metoda, definisanje zajedničkih načela za obezbjeđivanje kvaliteta u stručnom obrazovanju, uz poboljšanje obrazovanja i osposobljavanje nastavnika u stručnom obrazovanju.

Najvažniji alati i preporuke, koji podržavaju Kopenhašku deklaraciju su:

- Uvođenje dokumenata EUROPASS kao zajedničkog okvira za transparentnost kvalifikacija i kompetencija;
- Jačanje zakonskih i pravnih okvira, sistema i prakse u području profesionalnog usmjeravanja;
- Prepoznavanje i vrednovanje neformalno i informalno stečenih znanja;
- Obezbjedivanje kvaliteta u oblasti stručnog obrazovanja i osposobljavanja (QAVET).

Za obrazovne sisteme u Evropi veoma su značajne i preporuke iz dokumenata „Priznavanje neformalnog i informalnog učenja”, „Potrebe za vještinama u Evropi, fokus na 2020” i „Nove vještine za nove poslove”, kao i „Evropski kvalifikacioni okvir za cjeloživotno učenje”, kao i Briž kominike.

U Rezoluciji o strateškom okviru za saradnju u Evropi u obrazovanju i osposobljavanju („ET 2020”), postavljeni su strateški ciljevi do 2020. godine:

- ostvarivanje cjeloživotnog učenja i mobilnosti;
- poboljšanje kvaliteta i efikasnosti obrazovanja i osposobljavanja;
- podsticanje pravičnosti, socijalne kohezije i aktivnog građanstva;
- podsticanje inovacija i kreativnosti, uključujući preduzetništvo, na svim nivoima obrazovanja i osposobljavanja.

U ovom dokumentu postavljeni su referentne ravni evropske uspješnosti, tzv. »evropska mjerila«, koja treba da pomognu u utvrđivanju napretka i određivanju izazova, koji će uticati na oblikovanje politika, a koje se odnose na učešće odraslih u cjeloživotnom učenju (najmanje 15% populacije treba da je uključeno u cjeloživotno učenje i udio petnaestogodišnjaka sa slabim rezultatima iz matematike, čitanja i prirodnih nauka treba da bude ispod 15%.) Pored toga, Savjet EU je preporučio Evropskoj komisiji da punu pažnju posveti mobilnosti, zapošljivosti i učenju jezika.

Ministri obrazovanja zemalja EU u Brižu su 2010. godine donijeli su tzv. Briž kominike, koji daje preporuke za stručno obrazovanje do 2020. godine. Sistemi stručnog obrazovanja treba da budu fleksibilni, zasnovani na pristupima ishoda učenja, koji omogućavaju vrednovanje neformalnog i informalnog učenja, sa pristupačnim i kvalitetnim uslugama usmjeravanja i savjetovanja, transparentnim sistemima kvalifikacija koji omogućavaju prenos i sakupljanje ishoda učenja, kao i priznavanje kvalifikacija i kompetencija i koji olakšavaju transnacionalnu mobilnost.

Briž kominike definiše strateške ciljeve za period do 2020. godine:

1. Unaprijediti kvalitet i efikasnost stručnog obrazovanja i poboljšanje njegove privlačnosti i relevantnosti
2. Učiniti cjeloživotno učenje i mobilnost realnim
3. Jačati kreativnost, inovativnost i preduzetništvo
4. Promovisati jednakost, socijalnu koheziju i aktivno građanstvo

2.4. Stručno obrazovanje u Crnoj Gori

U skladu sa Zakonom o stručnom obrazovanju, stručno obrazovanje se stiče na nivou nižeg, srednje i višeg stručnog obrazovanja kroz sljedeće vrste stručnih škola: dvogodišnja stručna škola, trogodišnja stručna škola, četvorogodišnja stručna škola, viša stručna škola i umjetnička škola. Stručnom obrazovanju pripada i majstorski ispit.

Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija utvrđena su tri tipa kvalifikacija: kvalifikacija nivoa obrazovanja, stručna kvalifikacije i druge kvalifikacije. Kvalifikacije nivoa obrazovanja stiču se završetkom obrazovnih programa formalnog obrazovanja, potvrđuju se diplomom i omogućavaju uključivanje na tržište rada kao i nastavak obrazovanja. Pored toga, završetkom obrazovnog programa stiče se jedna ili više stručnih kvalifikacija, u zavisnosti od toga da li je obrazovni program urađen na osnovu jednog ili više standarda zanimanja. Stručne kvalifikacije, koje se potvrđuju sertifikatom, stiču se završetkom modula obrazovnog programa, provjerom nakon završenog programa obrazovanja, direktnom provjerom ranije stečenih znanja ili priznavanjem inostranih sertifikata o stečenoj stručnoj kvalifikaciji u skladu sa zakonom. Stručne kvalifikacije omogućavaju uključivanje na tržište rada i mogu biti uvažene u sticanju nivoa obrazovanja.

Crnogorski obrazovni sistem je sa sadržajno orjentisanih obrazovnih programa prešao na ciljno orjentisane obrazovne programe. Ovom fazom reformskih procesa zaokružen je prvi ciklus prilagođavanja obrazovnih programa sa potrebama tržišta rada, čiji su ciljevi usaglašeni za potreba privrede iskazanih kroz standarde zanimanja. Na osnovama ciljno orjentisanih obrazovnih programa pripremljeno je oko 110 obrazovnih programa nižeg, srednjeg i višeg stručnog obrazovanja.

Nakon ove faze, izradom i razvojem Nacionalnog okvira kvalifikacija, a u skladu sa novim zakonskim rješenjima, pristupilo se razvoju obrazovnih programa koji su zasnovani na principu modula i kreditnih vrijednosti kroz utvrđivanje ishoda učenja koji su u korelaciji sa potrebama privrede.

Od školske 2013/2014. godine počela je implementacija prvih modularizovanih, kreditno vrednovanih obrazovnih programa u dva sektora: Trgovina, turizam i ugostiteljstvo (Turistički tehničar) i Poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane (Poljoprivredni tehničar). Školske 2014/2015. godine počela je implementacija još tri modularizovana i kreditno vrednovana obrazovna programa: Restorater (više stručno obrazovanje), Tehničar zaštite životne sredine i Metalurški tehničar (srednje stručno obrazovanje u trajanju od četiri godine). Planirano je da se u optimalnom vremenskom periodu izvrši usaglašavanje razvijenih kvalifikacija sa novim zakonskim rješenjima, odnosno razvoj kvalifikacija koji će se bazirati na modulima, kreditnim vrijednostima i ishodima učenja.

Zakonom o stručnom obrazovanju definisano je da stručno obrazovanje obavljaju škole (školski oblik) ili poslodavac zajedno sa školom (obrazovanje kod poslodavca, tzv. dualni oblik). U školskom obliku praktična nastava se realizuje u objektima škole (školska

radionica, kabinet, laboratorija, školska ekonomija, učenička zadruga) ili i u objektima škole i izvan škole (preduzeće, ustanova i samostalna radnja). Za obrazovanje i provjeru postignuća učenika na praktičnoj nastavi u školskom obliku zadužena je škola.

Ako stručno obrazovanje obavljaju poslodavci i škole zajedno, uslove koje poslodavac mora da ispunjava za obavljanje praktičnog obrazovanja u pogledu obrazovanja lica koja obrazuju učenike i opreme utvrđuje udruženje poslodavaca u saradnji sa školom. Uslov za upis učenika na obrazovanja kod poslodavca je zaključen ugovor o obrazovanju, u skladu sa zakonom. Nivo postignuća praktičnog obrazovanja učenika koji se obrazuje kod poslodavca provjeravaju poslodavac i škola, na kraju svake nastavne godine. Za vrijeme trajanja praktičnog obrazovanja kod poslodavca učenik ostvaruje prava iz radnog odnosa, u skladu sa propisima o radu.

Poseban izazov u narednom periodu će predstavljati unapređenje praktičnog obrazovanja kod poslodavca. Praksa razvijenih zemalja sa kvalitetnim stručnim obrazovanjem ukazuje na intenzivno učešće poslodavaca u radu škole, posebno u dijelu obrazovanja kod poslodavaca, ne samo učenika već i nastavnog kadra.

Nacionalni okvir kvalifikacija

Nacionalni okvir kvalifikacija omogućava svrstavanje, upoređivanje, razvijanje i razumijevanje kvalifikacija, njihovu povezanost i jasan pregled različitih puteva sticanja kvalifikacija za potrebe tržišta rada i društva. Cilj uspostavljanja i razvoja Nacionalnog okvira kvalifikacija je da se sistem kvalifikacija baziranih na ishodima učenja učini lakšim za razumijevanje na nacionalnom i međunarodnom nivou, da se poveća koherentnost sistema kvalifikacija povezivanjem različitih dijelova obrazovanja i osposobljavanja, da se omogući vrednovanje neformalnog i informalnog učenja i njihovo povezivanje sa formalnim obrazovanjem, da se postupak sticanja kvalifikacija učini transparentnim i da se podrži cjeloživotno učenje.

Nacionalni okvir kvalifikacija je već počeo davati vidljive rezultate u skladu sa ciljevima.. Evidentna je razlika u dinamici i obimu aktivnosti koje su u nadležnosti sektorskih komisija, čemu bi u narednom periodu trebalo posvetiti pažnju i unaprijediti njihov rad kroz utvrđivanje stimulativnih sredstava i stručnih obuka koje će sektorskim komisijama omogućiti mjesto i ulogu definisanu Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija.

Standardi zanimanja i kvalifikacija

Osnov za sticanje kvalifikacije u stručnom obrazovanju je standard zanimanja, koji definiše sadržaj stručne kvalifikacije na određenom nivou zahtjevnosti, potrebna znanja, vještine i stručne kompetencije.

Da bi se učenici koji završe programe stručnog obrazovanja što bolje pripremili za tržište rada, da bi sadržaj kvalifikacije koju su stekli tokom obrazovanja odgovarao zahtjevu tržišta rada, obrazovni programi rade se na osnovu standarda zanimanja. Kroz standard zanimanja poslodavci iskazuju svoje zahtjeve o tome koji su ključni poslovi u određenom

zanimanju i koja su znanja, vještine i kompetencije potrebne da bi se ti poslovi mogli uraditi.

Standard kvalifikacije se priprema na osnovu standarda zanimanja, obrazovnog ili drugog standarda, koji proizilaze iz jasnog prikaza potreba za konkretnim kvalifikacijama. Te potrebe se odnose na potrebe tržišta rada, potrebe pojedinaca ili društva s ciljem zapošljavanja ili nastavka obrazovanja.

Obrazovni programi

Obrazovni program u stručnom obrazovanju priprema se na osnovu standarda zanimanja usaglašenih sa socijalnim partnerima na nacionalnom nivou i standarda kvalifikacije, vodeći računa o zahtjevima i interesima lokalne zajednice. Sadržaji obrazovnih programa treba da budu usklađeni sa međunarodnim standardima i sa tradicijom našeg obrazovnog sistema.

Obrazovni program omogućava sticanje kvalifikacije/a nivoa obrazovanja, sa mogućnošću sticanja više stručnih kvalifikacija različitog i/ili istog nivoa.

Sticanje kvalifikacija nivoa obrazovanja i stručnih kvalifikacija omogućava modularna organizovanost obrazovnih programa. Modul je programska odnosno organizaciona jedinica obrazovnog programa stručnog obrazovanja, koja može da obuhvati nastavne predmete i/ili kompetencije. To je zaokružena cjelina ciljeva i sadržaja koja povezuje opšte, stručno-teorijsko i praktično znanje. Moduli se oblikuju na osnovu analize standarda zanimanja i standarda kvalifikacije. Na osnovu analize standarda zanimanja i standarda kvalifikacije određuje se koje module, djelove modula (predmete) ili jedinice učenja učenik odnosno polaznik mora savladati da bi dobio odgovarajući stručni naziv i nivo stručnog obrazovanja, što se definiše obrazovnim programom.

Osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju

Obezbeđivanje i unapređenje kvaliteta u stručnom obrazovanju je zakonska obaveza institucija i škola/ustanova, a ostvaruje se, između ostalog, kroz procese eksterne i interne evaluacije. Utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada se vrši za oblasti koje su definisane podzakonskom regulativom, pa je osnovna aktivnost u procesu eksternog utvrđivanja kvaliteta usmjerena u pravcu njihove procjene. Oblasti za koje se utvrđuje kvalitet, osim dijela nastave i učenja, jedinstvene su za sve ustanove stručnog obrazovanja do nivoa univerziteta. Procjena kvaliteta vrši se za školu, razred i program, na osnovu indikatora. Ključne oblasti se razrađuju na indikatore.

Utvrđivanje kvaliteta ustanove vrši se za sljedeće oblasti:

- Upravljanje i organizacija
- Nastava/učenje i obuka – izvođenje programa stručnog obrazovanja
- Postignuća učenika/polaznika stručnog obrazovanja
- Saradnja koja omogućava da se odgovori na potrebe partnera u stručnom obrazovanju
- Usklađenost rada sa zakonskim propisima
- Kvalitet nastavnika, trenera i saradnika (drugog osoblja)

- Upravljanje kvalitetom
- Materijalni resursi
- Dokumentacija i procedure
- Provjera kompetencija

Izbor ključnih oblasti i indikatora za procjenu kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih vrši se u skladu sa specifičnostima ustanove.

Centar za stručno obrazovanje je 2014. godine, uz stručnu podršku projeketa Lux-MNE/011, uradio metodologiju Obezbeđenje i unapređenje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Metodologijom se definišu procedure i načini utvrđivanja kvaliteta u svim fazama.

Preduzetničko učenje u srednjem stručnom obrazovanju – analiza postojećeg stanja i ostvareni napredak

Razvoj i promocija preduzetničkog učenja kao ključne kompetencije u stručnim školama počeo je 2002. godine. Sadržaj aktivnosti prati savremene trendove u oblasti preduzetničkog učenja u skladu sa evropskim i crnogorskim dokumentima.

U prethodnom periodu u novim reformisanim obrazovnim programima uveden je predmet Preduzetništvo kao obavezni ili kao izborni stručno-teorijski predmet. Predmet je zastupljen sa godišnjim fondom od 72 časa (za pojedine trogodišnje programe, četvorogodišnje programe i programe višeg stručnog obrazovanja) ili 36 časova (za pojedine trogodišnje programe).

Urađen je program „Mladi preduzetnici“ koji se od 2012/2013. školske godine primjenjuje u okviru predmeta Preduzetništvo, a u cilju sticanja teorijskih i praktičnih znanja iz ove oblasti. U okviru programa urađeni su priručnici za učenike i nastavnike, izvršena je obuka svih nastavnika u Crnoj Gori koji izvode nastavu iz ovog predmeta (40), izvršena je obuka direktora sa sjevera Crne Gore iz oblasti preduzetništva (šest direktora). Uspostavljena je saradnja sa preduzetnicima sa sjevera Crne Gore koji su završili obuku i uključili se u nastavni proces.

U okviru ovog programa organizovano je regionalno i Nacionalno takmičenje za najbolji biznis plan.

Inovativna nastavna metoda Preduzeće za vježbu uvedena je 2009/2010. godine kao obavezna u području rada Ekonomija i realizuje se na trećoj godini kroz praktičnu nastavu sa godišnjim fondom od 144 časa. Realizuje se u dva obrazovna programa: Ekonomski tehničar i Tehničar marketinga i trgovine. Kroz rad u virtuelnim preduzećima u toku svake školske godine prođe oko 1.200 učenika. U cilju boljeg funkcionisanja rada virtuelnih preduzeća, osnovan je 2005. godine Servis centar preduzeća za vježbu, u okviru Centra za stručno obrazovanje.

U okviru programa urađeni su priručnici za učenike i nastavnike i izvršena obuka oko 90 nastavnika koji realizuju ovu nastavnu metodu. Obuku za trenere iz oblasti preduzetništva završilo je 10 nastavnika. Servis centar PZV-a je organizovao tri nacionalna sajma, dva međunarodna i učešće na oko 30 međunarodnih sajmova.

Od 2013. godine u tri srednje stručne škole na sjeveroistoku Crne Gore (u Bijelom Polju, Beranama i Mojkovcu), realizuje se projekat Preduzetnički centri. Cilj projekta je dalje unapređenje preduzetničkog učenja u formalnom i neformalnom obrazovanju.

Ciljevi razvoja preduzetničkog učenja u narednom periodu

U skladu sa Strategijom za cjeloživotno preduzetničko učenje i Modelom za unapređenje preduzetništva u srednjem obrazovanju koje je usvojila Vlada Crne Gore, planirano je da se sprovedu određene aktivnosti koje će doprinijeti daljem razvoju preduzetničkog učenja.

Aktivnosti za unapređenje preduzetničkog učenja u srednjem stručnom obrazovanju obuhvatio bi sljedeće:

1. Uvođenje obaveznih sadržaja iz preduzetništva kroz opšteobrazovne predmete
2. Razvijanje preduzetničkih znanja i vještina kroz slobodne i vannastavne aktivnosti
3. Osnivanje i rad preduzetničkih klubova u srednjim stručnim školama
4. Osposobljavanje i kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika iz oblasti preduzetništva
5. Osposobljavanje i kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika iz oblasti preduzetništva

Socijalna inkluzija

U srednješkolskom procesu obrazovanja i vaspitanja djece s posebnim obrazovnim potrebama treba se orijentisati za rad i samostalan život. Do sada su formirani i osposobljeni timovi za obuku i podršku inkluzivnom obrazovanju u sedam stručnih škola, prilagođen prostor, nabavljena oprema. Obuke za inkluzivni nastavni rad su usvojene od strane Nacionalnog savjeta za obrazovanje i ponuđeni su u katalogima za obrazovanje nastavnika Centra za stručno obrazovanje i Zavoda za školstvo. Početak modularizacije obrazovnih programa otvara mogućnosti za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, te ih treba uspostaviti za što veći broj standarda zanimanja i kvalifikacija različitog stepena, odnosno omogućiti učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama, učenicima koji rano napuštaju školovanje ili onima koji nemaju interesovanja za kvalifikacijama višeg srednješkolskog nivoa da dostižu kvalifikacije drugog ili trećeg nivoa. U daljoj podršci socijalnoj inkluziji treba se fokusirati na profesionalni razvoj nastavnika u srednjim školama (prioritetno onima praktične nastave).

Neophodno je operacionalizovati saradnju osnovnih sa srednjim školama, srednjih škola i tržišta rada, u cilju kontinuiranog praćenja učenika sa posebnim obrazovnim potrebama i njegove profesionalne orijentacije. Zato treba „individualni tranzicioni plan“ primijeniti u svim školama, razviti kulturu da se prikupljaju informacije o tome koliko djece se pošalju u oblasti u kojoj su se obrazovali, koliko nastavlja obrazovanje na srodnim ili

nekim drugim fakultetima bile bi od velikog značaja za šire sagledavanje socijalne inkluzije. Konačno, među poslodavcima potrebno je promovisati informacije u pravcu njihove senzibilizacije za zapošljavanje djece koja završavaju dio obrazovnog programa – tj. stiču sertifikate o stečenoj stručnoj kvalifikaciji ili uvjerenja o završenom dijelu obrazovnog programa. Takođe, za djecu populacije Roma i Egipćana potrebno je primijeniti tranzicione aktivnosti, mentorske programe čije se zaduženje ogleda u tome da se prati uspjeh učenika, saraduje sa roditeljima i dr.

Priznavanje neformalnog i informalnog učenja

Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama („Službeni list CG“, br. 80/08) otvorio je put za priznavanje neformalno stečenih znanja i povezivanje sa njim i omogućio odraslim, bez formalnog obrazovanja, sa odgovarajućim znanjima, da ta znanja mogu da dokažu i steknu javno važeću ispravu o nacionalnoj stručnoj kvalifikaciji.

Ispitni centar je u skladu sa svojim nadležnostima stvorio sistemske pretpostavke za sticanje stručnih kvalifikacija putem direktne provjere znanja i vještina. Ovo je samo početak stvaranja sistema priznavanja neformalnog i informalnog učenja koje bi bio u direktnoj korelaciji sa podsticanjem cjeloživotnog učenja i inkluzivnog obrazovanja.

Profesionalna orijentacija

Izbor profesije za pojedinca nikad nije bila laka odluka, a u današnjem vremenu, koje karakterišu brze promjene u tehnologiji i na tržištu rada, stalne potrebe za učenjem i promjenama zaposlenja, pojedinac se sreće sa izazovima, za koje često nema znanja i vještina, da bi na njih uspješno odgovorio. Zbog toga je prevladala spoznaja da pojedinac treba da nauči tzv. vještine vođenja karijere, koje mu omogućavaju da izabere pravo obrazovanje, osposobljavanje, zaposlenje i da uspješno vodi svoju karijeru.

Novi pristupi i novi izazovi sa kojima se suočava politika imali su jak uticaj na službe za karijernu orijentaciju. Te nove oblike treba smatrati kao dopunu tradicionalnim oblicima rada (individualno karijerno savjetovanje, tradicionalne metode informisanja i slično). Zavod za zapošljavanje Crne Gore i obrazovne ustanove sprovode različite oblike karijernog vođenja.

Upisna politika

Upis učenika u stručnu školu se vrši putem javnog konkursa koje objavljuje Ministarstvo prosvjete na prijedlog škola. Posmatrano prema područjima rada, različito je interesovanje učenika za pojedina područja rada, odnosno obrazovne profile. U trogodišnjim stručnim školama najveće interesovanje postoji za usluge i ugostiteljstvo, a manje je interesovanje za oblasti drvoprerađivanja, mašinstva, poljoprivrede, elektrotehnike i građevinarstva. Tendencija smanjenja broja učenika za navedene oblasti se povećava.

U četvorogodišnjim stručnim školama najveće interesovanje je za obrazovne profile u područjima rada medicina, ekonomija i turizam. Veći broj prijavljenih kandidata od broja upisnih mjesta postoji i kod obrazovnih profila za područja rada elektrotehnika i saobraćaj.

U ostalim područjima rada broj upisnih mjesta je znatno veći od broja prijavljenih kandidata.

Mreža škola, opremljenost škola

Školsku mrežu za realizaciju srednjeg stručnog obrazovanja čine: 21 stručna škola, 7 umjetničkih škola, 3 resursna centra, 2 obrazovna centra i 10 mješovitih škola. Svake školske godine se učenicima ponudi oko 80 obrazovnih profila - 35 u trogodišnjem i oko 45 u četvorogodišnjem trajanju. U stručnim školama ima oko 21.000 učenika, što predstavlja 68% od ukupnog broja učenika u srednjim školama. Nastavu realizuje oko 2.000 nastavnika. Postojeća školska mreža omogućava prihvatanje svih učenika koji žele da nastave obrazovanje nakon završetka osnovne škole, ali još uvijek interesovanje za obrazovne profile nije usklađeno sa potrebama tržišta rada i planovima razvoja opština ili regiona.

Nastavnici i uprava škola

Zakonom o stručnom obrazovanju je definisano da obrazovno-vaspitni rad u stručnom obrazovanju obavljaju: nastavnici, stručni saradnici, saradnici u nastavnici praktičnog obrazovanja i instruktori praktičnog obrazovanja. Centar za stručno obrazovanje, u skladu sa zakonom predviđenim nadležnostima, realizuje osposobljavanje i usavršavanje nastavnika i direktora stručnih škola.

Osposobljavanje i usavršavanje nastavnika u stručnom obrazovanju izvodi se u dva pravca:

- Osposobljavanje nastavnika za unapređenje pedagoških znanja i korišćenja savremenih metoda za prenošenje znanja.
- Osposobljavanje nastavnika za unapređenje didaktičko-metodičkih znanja iz stručno-teorijskih predmeta.

Osposobljavanje i usavršavanje direktora se izvodi kroz pohađanje sedam obaveznih modula i izradom završnog rada na izabranu temu. Ovu obuku je završilo 20 direktora stručnih škola.

Socijalno partnerstvo

Socijalni partneri i učesnici u socijalnom dijalogu su, od početka reforme obrazovnog sistema, uključeni na nacionalnom nivou u procese definisanje strategija razvoja i ciljeva promjena u obrazovanju kroz saradnju sa resornim Ministarstvom. Učesnici u socijalnom dijalogu uključeni su u procese donošenja odluka preko sektorskih komisija, savjeta za kvalifikacije, Nacionalnog savjeta za obrazovanje, školskih odbora i drugih stručnih tijela.

Predstavnicima poslodavaca i zaposlenih učestvuju u radnim grupama za izradu novih standarda zanimanja i članovi su tijela koje ih usvaja. Predstavnicima Privredne komore Crne Gore, Unije poslodavaca Crne Gore, Sindikata prosvjete i Saveza sindikata Crne Gore učestvuju u akreditaciji obrazovnih programa i programa obuke preko predstavnika u nadležnim savjetima.

3. PRIORITETNE OBLASTI RAZVOJA STRUČNOG OBRAZOVANJA I STRATEŠKI CILJEVI

Obrazovanje i cjeloživotno učenje imaju ključnu ulogu za razvoj pojedinca i ostvarivanje ekonomskog potencijala države. Obrazovanje, jačanje vještina i stvaranje novih ideja su ključni za razvoj ljudskog kapitala i glavni su pokretači ekonomskog razvoja.

U prethodnom periodu u Crnoj Gori došlo je do prestrukturiranja privrede i stranih ulaganja u određene sektore, ali i novog tehnološkog okruženja i primjene informacionih tehnologija. Demografske promjene odražavaju se i na obrazovanje. Postoji tendencija porasta interesovanja za upis učenika i studenata na programe koji pripadaju društvenim naukama i smanjenje interesovanja za upis na programe koje traži tržište rada. Znatno broju učenika koji završavaju obrazovne programe u četvorogodišnjem trajanju nastavljaju obrazovanje na ustanovama visokog obrazovanja. Prisutan je i stav poslodavaca o neravnoteži vještina i znanja koje učenici stiču u obrazovnom sistemu sa onim koje traži tržište rada. Podaci Zavoda za zapošljavanje Crne Gore pokazuju da postoji strukturna neusklađenost ponude i tražnje ispoljava se u dva osnovna oblika: na tržištu postoji tražnja za radnom snagom određenih kvalifikacija, koje na tržištu rada nema i na tržištu rada postoji ponuda lica sa kvalifikacijama, ali ne postoji dovoljna tražnja za radnom snagom tih kvalifikacija.

Imajući u vidu navedeno u poglavlju 2, ostvarenost ciljeva, definisanih u Strategiji razvoja stručnog obrazovanja (2010-2014) i realizovanih mjera i aktivnosti iz odgovarajućih akcionih planova za periode (2010-2012) i (2013-2014), zajedničke ciljeve koji su dati Briž kominikeu i Strateškim okvirom za saradnju u obrazovanju „Obrazovanje i osposobljavanje 2020”, prioritetne oblasti u stručnom obrazovanju za period 2015-2020. godini su:

- Kvalitetno i efikasno stručno obrazovanje, relevantno za tržište rada
- Jednake mogućnosti sticanja kvalifikacija u stručnom obrazovanju radi zapošljivosti i socijalne inkluzije
- Cjeloživotno učenje i mobilnost

U okviru svake od prioritetnih oblasti date su mjere i preporučene aktivnosti, koje u akcionim planovima mogu biti dopunjene. Važno je istaći da se preporučene aktivnosti odnose na period (2015-2017) godina. Nakon analize ostvarenosti akcionih planova sprovođenja Strategije za 2015. godinu kao i Akcionog plana za period (2016-2017) godina, potrebno je utvrditi relevantne aktivnosti - neke od preporučenih aktivnosti će biti dopunjene, neke će biti zadržane, a neke zamijenjene novim.

3.1. Kvalitetno i efikasno stručno obrazovanje, relevantno za tržište rada

Obezbjeđenje kvaliteta u stručnom obrazovanju ostvaruje se skladu sa procedurama, definisanim u Opštem zakonu o obrazovanju i vaspitanju, odgovarajućem pravilniku i metodološkim dokumentima koje donosi Nacionalni savjet za obrazovanje.

Obezbjeđivanje kvaliteta stručnog obrazovanja je preduslov za njegovu privlačnost. Obezbjeđenje kvaliteta u stručnom obrazovanju treba da je usklađeno sa EQAVET preporukama, sa posebnom pažnjom na ishode učenja u inicijalnom stručnom obrazovanju, kvalitet učenja uz rad i kontinuirano stručno obrazovanje.

Obrazovnim programima se utvrđuju metode i oblici rada u nastavi/učenju, kako bi se učenicima omogućilo da dostignu planirane ishode učenja i steknu trajna i primjenjiva znanja, stručne i ključne kompetencije. Treba prevazići predmetnu usitnjenost, omogućiti postupnost u sticanju kvalifikacije, promovisati preduzetništvo i kod svih obrazovnih programa planirati realizaciju dijela praktičnog obrazovanja kod poslodavaca. Promovisanje učenja na radnom mjestu, uz rad, u realnom radnom okruženju, neophodno je da bi se razvile kvalitetne vještine i kompetencije, relevantne za tržište rada koje pojedincu omogućavaju lični i profesionalni razvoj.

Kvalitet, relevantnost i privlačnost stručnog obrazovanja zahtijeva stalan monitoring i evaluaciju obrazovnog rada, obezbjeđivanje visokog kvaliteta nastave, razvijanje izvrsnosti i atraktivnosti svih oblika obrazovanja i osposobljavanja, obezbjeđenje kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika i saradnika kako bi profesija nastavnika postala atraktivnija.

Budući da stručno obrazovanje zahtijeva opremu i nastavna sredstva, potrebno je formirati partnerstva za njegovo efikasno i uspješno funkcionisanje. Kreiranje politika u stručnom obrazovanju i njegovo finansiranje treba da budu odgovornost i obaveza svih učesnika u procesu: Vlade, poslodavaca, organizatora stručnog obrazovanja, nastavnika i polaznika, jer svi imaju zajednički interes u bliskoj saradnji.

Budžetska ograničenja zahtijevaju inovativna rješenja kako bi osigurali održivo finansiranje stručnog obrazovanja i obezbijedili da se resursi koriste efikasno i pravedno. Jedan od načina finansiranja budućih aktivnosti je i korišćenje sredstava EU (IPA fondovi), ERASMUS+.

Cilj: Izgraditi fleksibilan sistem stručnog obrazovanja, usklađen sa potrebama pojedinca i društva, baziran na ishodima učenja

Mjera: Analiza i unapređenje postojećih alata za istraživanje tržišta rada

Aktivnosti:

- Utvrđivanje potreba za osposobljavanjem članove nadležnih institucija i sektorskih komisija i sprovođenje programa osposobljavanja za istraživanje o nedostajućim vještinama i kvalifikacijama na tržišta rada.
- Analiza postojeće i izrada/unapređenje metodologije, modela i instrumenata za istraživanje tržišta rada, koji su potrebni za usklađivanje ponude različitih tipova kvalifikacija sa potrebama tržišta rada.
- Obezbeđenje materijalnih uslova za sprovođenje istraživanja potreba tržišta rada.
- Obezbeđivanje materijalnih uslova za rad sektorskih komisija i Savjeta za kvalifikacije.
- Priprema godišnjih izvještaja o radu sektorskih komisija koji uključuje, pored ostalog, identifikovanje otvorenih pitanja, izazove u utvrđivanju potreba tržišta rada i prijedlog mjera za njihovo prevazilaženje.

Mjera: Razvoj kvalifikacija u skladu sa principima Nacionalnog okvira kvalifikacija**Aktivnosti:**

- Analiza postojećih kvalifikacija kako bi se utvrdila potreba za njihovim osavremenjavanjem i/ili razvojem novih, uključujući rezultate analize tržišta rada.
- Analiza stanja u propisima različitih sektora i priprema metodološkog okvira za razvoj i svrstavanje drugih (dodatnih) kvalifikacija u Nacionalni okvir kvalifikacija.
- Izrada plana rada sektorskih komisija, dinamike i prioriteta razvoja kvalifikacija različitih tipova po sektorima za period od najmanje dvije godine.
- Razvoj kvalifikacionih okvira za sektore, standarda zanimanja, standarda kvalifikacije za kvalifikacije različitih nivoa i tipova, kao i ispitnih kataloga za provjeru radi sticanja nacionalne stručne kvalifikacije, na osnovu prijedloga sektorskih komisija i Savjeta za kvalifikacije.

Mjera: Izrada fleksibilnih, modularizovanih i kreditno vrednovanih obrazovnih programa širokih profila, baziranih na ishodima učenja**Aktivnosti:**

- Analiza i, po potrebi, unapređenje metodoloških dokumenata i uputstava za izradu standarda zanimanja, standarda kvalifikacija, obrazovnih programa i ispitnih kataloga za provjeru radi sticanja stručnih kvalifikacija.
- Razvoj koncepta uvođenja ključnih kompetencija u obrazovne programe sa preporukama za njihovo sprovođenje u procesu nastave.
- Izrada programa osposobljavanja za članove radnih grupa koji učestvuju u procesu pripreme standarda zanimanja, standarda kvalifikacija, obrazovnih programa i ispitnih kataloga, kao i njihovo sprovođenje.
- Priprema modularizovanih obrazovnih programa, baziranih na standardima kvalifikacija, sa stručnim i ključnim kompetencijama, širokih profila, za niže, srednje i više stručno obrazovanje, koji omogućavaju izbornost i postepeno sticanje nivoa obrazovanja.

- Strukturiranje obrazovnih programa tako da učenici koji rano napuste obrazovanje, učenici sa posebnim obrazovnim potrebama ili odrasli, završetkom pojedinih modula mogu steći jednu ili više stručnih kvalifikacija i postepeno sticati nivo obrazovanja.
- Podsticanje razvojne uloge škole i autonomije škole kroz izradu izbornih modula, u skladu sa potrebama lokalne zajednice.
- Stvaranje uslova za verifikovanje neformalno stečenih znanja odnosno stečenih stručnih kvalifikacija u postupku sticanja nivoa obrazovanja.
- Osposobljavanje nastavnika za realizaciju obrazovnih programa, korišćenje savremenih metoda nastave i provjeravanja i ocjenjivanja ishoda učenja.
- Opremanje škola opremom i nastavnim sredstvima, potrebnim za realizaciju obrazovnih programa, uključujući pripremu nastavnih sredstava na nivou škole.
- Definisanje koncepta pripreme udžbenika i nastavnih materijala u stručnom obrazovanju i priprema udžbenika, u skladu sa utvrđenim prioritetima.

Cilj: Osigurati relevantnost stručnog obrazovanja za tržište rada

Mjera: Uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta u stručnom obrazovanju na nacionalnom nivou i nivou škola, u skladu sa EQAVET

Aktivnosti:

- Nastavak rada na dokumenatima koja prate Metodologiju obezbjeđivanje i unapređenje kvaliteta obrazovno-vaspitanog rada u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, u smislu detaljnije razrade indikatora sa deskriptorima za svaku ocjenu.
- Redovno vrednovanje rada ustanova, njihovih programa ili sistema osiguranja kvaliteta od strane eksternih nadzornih tijela.
- Definisanje mehanizama i procedura za poboljšanje procesa u skladu sa rezultatima vrednovanja.
- Uvođenje kontinuiranog i razvojno-analičkog sagledavanja napredovanja učenika.
- Omogućavanje otvorenog pristupa rezultatima vrednovanja.
- Usaglašavanje odgovornosti institucija koje su nadležne za osiguranja kvaliteta i unapređenje saradnje među njima.
- Jačanje sistem monitoringa i evaluacije kvaliteta obrazovnog sistema, koje uključuje unapređenje kapaciteta institucija i pojedinaca koji učestvuju u procesu eksternog ocjenjivanja kvaliteta i unapređenje kapaciteta ustanova za sprovođenje mehanizama internog obezbjeđenja kvaliteta.
- Periodično sprovođenje revizije dokumenata u skladu sa kojima se realizuju procedure interne i eksterne evaluacije.
- Izrada instrumentarija za evaluaciju obrazovnih programa, sprovođenje evaluacije i analize, kao i preporuke školama, nadležnim organima i tijelima.
- Razvoj i primjena stručnih podloga za unapređenje kvaliteta vrednovanja znanja učenika, uključujući praktično obrazovanje.
- Unapređenje propisa i procedura ispita na završetku pojedinih nivoa obrazovanja.
- Izrada metodologije za praćenje rezultata ispita na završetku pojedinih nivoa obrazovanja i odgovarajućih instrumenata.

- Razvijanje sistema praćenja kvaliteta eksternog stručnog ispita, kako bi se obezbijedile kvalitetne analize i njihova primjena u obrazovnoj politici.
- Sprovođenje procedura osiguranja kvaliteta u svim fazama razvoja i sticanja kvalifikacija i njihovog svrstavanja u Nacionalni okvir kvalifikacija.

Mjera: Donošenje odluka na osnovu relevantnih podataka i informacija o realizovanim aktivnostima u inicijalnom i kontinuiranom stručnom obrazovanju

Aktivnosti:

- Uspostavljanje sistema praćenja (tracerstudy) lica nakon završetka obrazovnog programa, koje uključuje uspostavljanje baza podataka o karijeri učenika koji su završili obrazovanje kroz postojeći informacijski sistem i uspostavljanje timova za izradu studija praćenja u obrazovnim ustanovama.
- Podsticanje obrazovnih ustanova da koriste informacije o zapošljivosti učenika stručnih škola koji su završili obrazovanje i da podataka o uspjehu u učenju, ulasku na tržište rada i karijeri učenika koji su završili obrazovanje koriste kod planiranja upisa i promotivnih aktivnosti.
- Razvijanje kapaciteta lokalnih zajednica i organizatora stručnog obrazovanja da koriste informacije o mogućnostima zapošljavanja za pripremu inicijativa za nedostajuće kvalifikacije ili reviziju postojećih.
- Sistematično korišćenje podataka o rezultatima (zapošljivosti) stručnog obrazovanja u sistemu obezbjeđenja kvaliteta, kao i planiranju kontinuiranog stručnog obrazovanja.

Mjera: Učenje na radnom mjestu, uz rad

Aktivnosti:

- Organizovanje, po sektorima, stručnih rasprava i okruglih stolova, na kojim su učesnici poslodavci i predstavnici sektora obrazovanja, sa temom sagledavanja stanja i otvorenih pitanja u organizaciji i realizaciji (praktičnog) obrazovanja i pronalaženja mogućnosti za saradnju.
- Razvijanje sistema verifikovanja poslodavaca kod kojih se realizuje praktično obrazovanje.
- Formiranje baze podataka/evidencija poslodavaca kod kojih učenici obavljaju praktično obrazovanje.
- Izrada smjernica za realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca (koje uključuju odgovarajuću dokumentaciju za vođenje evidencija, modele individualnog i kolektivnog ugovora i dr.).
- Prezentovanje smjernica za realizaciju praktičnog obrazovanja školama i poslodavcima i njegovo usaglašavanje.
- Primjena smjernica za realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca u svim obrazovnim ustanovama.
- Obuka organizatora praktičnog obrazovanja i instruktora praktičnog obrazovanja, u skladu sa utvrđenim potrebama.

- Obezbeđivanje sredstava za istraživanje i/ili sakupljanje podataka o prelasku iz stručnog obrazovanja na tržište rada.
- Stvaranje uslova u propisima za poreske olakšice poslodavcima koji omogućavaju praktično obrazovanje učenicima i učenje na radnom mjestu.
- Izrada modela organizacije nastave u skladu sa specifičnostima profila (poljoprivreda, ugostiteljstvo...).

Mjera: Unapređenje profesionalnog razvoja nastavnika u stručnom obrazovanju

Aktivnosti:

- Izrada analize efekata usavršavanja nastavnika u stručnom obrazovanju.
- Unapređenje modela usavršavanja nastavnika u stručnom obrazovanju.
- Unapređenje kriterijuma za akreditaciju programa usavršavanja nastavnika.
- Sprovođenje kontinuirane obuka nastavnika za primjenu nastavnih metoda kojima se kod učenika razvijaju primjenjiva znanja, stručne i ključne kompetencije, u skladu sa utvrđenim potrebama i planiranom dinamikom.
- Sprovođenje kontinuirane obuka saradnika u nastavi i uprave škola.
- Uspostavljanje održivog modela finansiranja stalnog stručnog usavršavanja nastavnika
- Omogućavanje i podsticanje obuke nastavnika i saradnika u preduzećima.
- Jačanje uloge škole kao mjesta za profesionalni razvoj nastavnika – organizovanje obuka u školama.
- Jačanje uloge stručnih aktiva, organizovanje skupova radi razmjene primjera dobre prakse i organizovanja zajedničkih aktivnosti na pripremi nastavnih materijala, unapređenju programa i dr.
- Stvaranje uslova i mogućnosti za fleksibilne načine obuke (elektronsko učenje, platforme za razmjenu dobrih praksi i dr.), kako bi promovisao pristup obukama u raznim radnim situacijama i prilagođavanje različitim potrebama.
- Stvaranje uslova za korišćenje EU fondova za prekograničnu saradnju u oblasti stručnog obrazovanja, sa ciljem jačanja veće mobilnosti nastavnika, saradnika i drugih profesionalaca u stručnom obrazovanju.
- Stvaranje uslova promovisanje i za sistematsko korišćenje evropskih instrumenata za transparentnost (EQF, ECVET, Europass), kako bi unaprijedila mobilnost nastavnog kadra.
- Promovisanje mogućnosti za učenje jezika i za učenike i nastavnike stručnog obrazovanja i obezbjeđivanje obuke na stranim jezicima koja je prilagođena konkretnim potrebama stručnog obrazovanja, sa posebnim akcentom na značaj stranih jezika za prekograničnu saradnju u oblasti stručnog obrazovanja i međunarodnu mobilnost.

Mjera: Unapređenje kompetencija rukovodnog kadra u školama

Aktivnosti:

- Jačanje svijesti o značaju kontinuiranog osposobljavanja rukovodnog kadra za razumijevanje novih potreba ekonomije, društva, obrazovnih ustanova, nastavnika i učenika u stručnom obrazovanju.

- Utvrđivanje potreba i dostupnosti osposobljavanja za rukovodni kadar u školama i drugim institucijama u stručnom obrazovanju.
- Kontinuirano sprovođenje programa osposobljavanja rukovodnog kadra u školama od strane nadležnih organa i institucija.
- Kontinuirana razmjena primjera dobre prakse (seminari i radionice) kroz strukovna udruženja rukovodnog kadra u školama.

Mjera: Stvaranje uslova za podjelu odgovornosti u upravljanju i finansiranju stručnog obrazovanja

Aktivnosti:

- Promovisanje učešća socijalnih partnera u definisanju politike i planiranju, realizaciji, praćenju i vrednovanju stručnog obrazovanja.
- Ojačavanje partnerstva i saradnje između poslodavaca i njihovih udruženja i obrazovnih ustanova u efikasnijoj upotrebe resursa.
- Stvaranje uslova za finansiranje stručnog obrazovanja po učniku i primjena tog modela.
- Stvaranje uslova za uključivanje lokalne zajednice u finansiranje stručnog obrazovanja (opremanje kabineta, laboratorija, radionica, finansiranje troškova obezbjeđenja sanitarnitarnih knjižica i dr.);
- Stvaranje uslova za javno-privatno partnerstvo i uspostavljanje efikasnog i održivog sistema finansiranja stručnog obrazovanja.
- Obezbjedenje stimulansa za javno-privatna partnerstva za korišćenje savremene tehnologije u stručnom obrazovanju.
- Obezbjedenje stimulansa za učenike i njihove porodice da ostanu u stručnom obrazovanju.
- Obezbjedenje stimulansa za preduzeća da obezbijede praktično obrazovanje na radnom mjestu i zaposle učenika koji nakon toga završi obrazovanje.
- Obezbjedenje stimulansa za mreže organizatora stručnog obrazovanja koji se udružuju radi ekonomične upotrebe opreme i tehnologije.
- Podsticanje stvaranju mreža ili zajedničkih ulaganja organizatora obrazovanja i/ili preduzeća za upotrebu opreme i tehnologije radi obezbjeđenja ekonomične obuke sa najmodernijom opremom.
- Unapređenje saradnje sa poslodavcima i industrijom kojom se obezbjeđuje relevantnost tehnologije koja se koristi u stručnom obrazovanju.
- Jačanje saradnje stručnog obrazovanja, službi za zapošljavanje i socijalnih partnera.
- Uspostavljanje šema finansiranja, namjenjenih promovisanju razvoja preduzetničkih vještina i preduzetničkih aktivnosti.
- Razvijanje modela finansijskih podsticaja za poslodavce kod kojih se realizuje praktično obrazovanje.

3.2. Jednake mogućnosti sticanja kvalifikacija u stručnom obrazovanju radi zapošljivosti i socijalne inkluzije

Stručno obrazovanje treba da bude dostupno za sve kategorije korisnika (mlade, odrasle), za sve tipove kvalifikacija, na načine koji su za njih prihvatljivi i odgovarajući. Taj princip se odnosi i na planiranje obrazovne ponude za sticanje kvalifikacija koje omogućavaju zapošljivost. Posebno je značajan stalni pristup učenicima informacijama u oblasti obrazovanja, zapošljavanja i potreba tržišta rada.

Cilj: Obezbijediti različitim ciljnim grupama dostupnost inicijalnog i kontinuiranog obrazovanja

Mjera: Omogućavanje pristupa osposobljavanju i sticanju kvalifikacijama za različite ciljne grupe

Aktivnosti:

- Analiza nadležnosti institucija i tijela u postupku provjere neformalnog i informalnog učenja, i u skladu sa rezultatima analize, unapređenje procedura priznavanja neformalnog i informalnog učenja.
- Proširivanje obrazovne ponude licima sa nižim kvalifikacijama i odraslim koji žele da unapređuju svoje vještine i kompetencije.
- Stvaranje uslova za povećanje broja licenciranih organizatora obrazovanja u različitim regijama Crne Gore.
- Promovisanje vrednovanja ranije stečenih znanja.
- Promovisanje zapošljavanja lica koja su stekla stručnu kvalifikaciju završetkom dijela (modula) programa.
- Unapređenje procedura za priznavanje stručnih kvalifikacija u nastavku obrazovanja.
- Jačanje kapaciteta nadležnih institucija i tijela koje sprovode procedure vrednovanja neformalno i informalno stečenih znanja.

Mjere: Prilagođavanje obrazovnih programa i obrazovne ponude licima sa posebnim obrazovnim potrebama i darovitim učenicima

Aktivnosti:

- Izrada programa podrške na nivou škole za ranjive grupe.
- Analiza takmičenja učenika i usaglašavanje koncepta koji podstiče kreativnost i inovativnost.
- Proširivanje obrazovne ponude, prilagođene licima sa posebnim obrazovnim potrebama.
- Prilagođavanje obrazovnih programa u cilju postepenog sticanje kvalifikacije u skladu sa mogućnostima svakog polaznika - izrada novih modularizovanih obrazovnih programa na osnovu standarda zanimanja različitog nivoa radi lakšeg prilagođavanja djeci sa posebnim obrazovnim potrebama.

- Prilagođavanje načina realizacije nastave i provjere postignuća licima sa posebnim obrazovnim potrebama.
- Primjena „individualnog tranzicionog plana“ u svim školama.
- Primijena mentorskog programa u svim školama.
- Identifikovanje potreba i nabavka nastavnih sredstava za izvođenje obrazovnih programa u skladu sa individualnim potrebama djece.
- Kontinuirano osposobljavanje nastavnika za rad u nastavi sa licima sa posebnim obrazovnim potrebama na svim nivoima obrazovanja.
- Proširivanje ponude modularizovanih programa stručnog obrazovanja kao načina kojim se omogućava prevazilaženje postojećih barijera za pristup obrazovanju i osposobljavanju ranjivih grupa.
- Utvrđivanje liste obrazovnih programa koji će se raditi kao prioritetni, s obzirom na upis djece sa posebnim obrazovnim potrebama (programi iz oblasti uostiteljstva i trgovine, prava i administracije).
- Obezbeđivanje stimulansa za ranjive grupe u postupku provjere neformalno i informalno stečenih znanja radi sticanja stručnih kvalifikacija.
- Stvaranje uslova za efikasne i integrisane usluge savjetovanja za mlade i odrasle.
- Proširivanje pristupa osposobljavanju licima sa posebnim obrazovnim potrebama korišćenjem ICT tehnologija.
- Stvaranje adekvatnih uslova u školama za osposobljavanje ranjivih grupa radi sticanja znanja i vještina, propisanih određenim standardima.
- Unapređenje inicijalnog obrazovanja nastavnika za rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama.
- Promovisanje stručnog obrazovanja i usmjeravanje učenika ka stručnom obrazovanju, koje može afirmisati ranjive grupe i pružiti im priliku za aktivno osposobljavanje za život i rad.
- Obogaćivanje programa redovne nastave i vannastavnih aktivnosti ciljevima i aktivnostima radi podsticanja darovitih učenika.
- Podrška i takmičenja, projekti, sajmovi i drugi vidovi organizovanih aktivnosti za darovite učenike.
- Unapređenje profesionalnih kompetencija nastavnika i stručnih saradnika za rad sa darovitim učenicima.

3.3. Cjeloživotno učenje i mobilnost

Važan korak u povezovanju obrazovanja i tržišta rada učinjen je donošenjem Zakona o nacionalnom okviru kvalifikacija. Primjena ovog Zakona i uspostavljanje Nacionalnog okvira kvalifikacija je instrument koji treba da utiče na sprovođenje obrazovnih politika na način da se gradi sistem pripreme obrazovnih programa temeljenih na jasnim ishodima učenja. I poslodavcima i onima koji uče biće jasnije koja se znanja i kompetencije zahtijevaju za određenu kvalifikaciju. Time što će se, uz razvijen sistem osiguranja kvaliteta, doprinijeti podizanju zapošljivosti i konkurentnosti radne snage i njenoj mobilnosti. Razvoj kvalifikacija, baziranih na ishodima učenja zahtijeva sagledavanje postojećeg stanja u oblasti kvalifikacija i obrazovanja, analizu stanja i tendencija na tržištu rada u sektorima u zemlji i

na globalnom nivou, identifikovanju potrebe za kvalifikacijama u skladu sa potrebama tržišta rada i društva, reviziju postojećih i razvoj novih kvalifikacija i dr.

Da bi se cjeloživotno učenje i mobilnost učinili realnim potrebno je, pored ostalog, dalje razvijati Nacionalni okvir kvalifikacija, omogućiti različite puteve učenja, stvoriti uslove za priznavanje neformalnog i informalnog učenja i obezbijediti transparentnost procesa i priznavanje ishoda učenja, promovisati i podržavati obrazovanje odraslih, unapređivati karijernu orijentaciju, sprovoditi preventivne mjere radi sprečavanja ranog napuštanja školovanja, prije sticanja kvalifikacije i učiniti učenje atraktivnijim.

Cilj: Povećati učešće građana u programima cjeloživotnog učenja

Mjera: Promovisanje cjeloživotnog učenja

Aktivnosti:

- Promovisanje Nacionalnog okvira kvalifikacija i njegovog značaja za cjeloživotno učenje, povezivanje obrazovanja i tržišta rada, kvalitet i dostupnost kvalifikacija i mobilnost pojedinca.
- Informisanje i savjetovanje pojedinaca iz različitih ciljnih grupa o mogućnosti sticanja kvalifikacija različitih tipova.
- Obogaćivanje obrazovne ponude, kako bi se zadovoljile potrebe za učenjem različitih ciljnih grupa.
- Promovisanje verifikovanja neformalno i informalno stečenih znanja i sticanja stručnih kvalifikacija.
- Stvaranje uslova za vrednovanje nacionalnih stručnih kvalifikacija u sticanju kvalifikacije nivoa obrazovanja.
- Stvaranje jedinstvene baze podataka o učešću građana u programima cjeloživotnog učenja.

Mjera: Povećanje privlačnosti i dostupnosti stručnog obrazovanja

Aktivnosti:

- Promovisanje stručnog obrazovanja kao prvog izbora koji nudi osnov zaposljivost i nastavak obrazovanja, za lični i profesionalni razvoj.
- Promovisanje kod učenika, roditelja i poslodavaca učenja na radnom mjestu u preduzećima koja imaju relevantnu infrastrukturu.
- Izrada metodologije praćenja ranog napuštanja obrazovanja.
- Priprema programa slobodnih aktivnosti na nivou škole i u saradnji više škola.
- Uspostavljanje sistema rada sa nadarenim učenicima.
- Sprovođenje aktivnosti sa učenicima na preveniranju napuštanja obrazovanja prije sticanja kvalifikacije.
- Integrisanje ključnih kompetencija u obrazovne i posebne programe, sa posebnim osvrtom na prirodne nauke, tehnologiju, inženjering i matematiku (STEM

kompetencije), stvaranje uslova za njihovo sticanje u inicijalnom i kontinuiranom stručnom obrazovanju.

- Organizovanje aktivnosti u procesu nastave kojima se podstiče preduzetništvo, inovativnost i kreativnost u inicijalnom stručnom obrazovanju.
- Omogućavanje kvalitetnih informacija koji omogućavaju učenicima u osnovnom obrazovanju i njihovim roditeljima, da se upoznaju sa različitim profesionalnim trendovima i karijernim mogućnostima u stručnom obrazovanju.
- Priprema programa karijernog vođenja za nastavnike i saradnike.
- Osposobljavanje nastavnika i saradnika za sprovođenje aktivnosti karijernog vođenja.
- Sprovođenje aktivnosti karijernog savjetovanja i vođenja u stručnim školama.

Mjera: Usaglašavanje upisne politike prema potrebama tržišta rada i strateškim opredjeljenjima razvoja Crne Gore

Aktivnosti:

- Ostvarivanje intezivne saradnje između nadležnog ministarstva, udruženja poslodavaca, institucija obrazovanja i lokalne samouprave u cilju sagledavanja potreba za kadrovima i definisanja upisne politike u skladu sa strateškim planovima lokalnog, regionalnog i državnog razvoja.
- Promovisanje preduzetništva i primjera dobre prakse za kvalifikacije koje podstiču samozapošljavanje.
- Unapređenje propisa koji uređuju upis učenika u srednju školu.
- Stvaranje uslova za uvođenje bodovnog limita za upis učenika u obrazovne profile u četvorogodišnjem trajanju.
- Uspostavljanje elektronske obrade podataka prilikom upisa učenika u srednju školu.

Mjera: Uspostavljanje mreže škola koja materijalnim i kadrovskim uslovima odgovara standardima definisanim obrazovnim programom

Aktivnosti:

- Analiza mreže stručnih škola.
- Formiranje regionalnih centara za obuku, za srodne obrazovne profile i sektore koji su teritorijalno blizu.
- Izrada kriterijuma za mrežu umjetničkih škola.
- Poboljšanje opremljenosti škola: kabineta za stručno-teorijske predmete i radionica i laboratorija za praktičnu nastavu, kabineta za strane jezike, kompjuterskih učionica i dr.
- Izrada nastavnih sredstava na nivou škola.

4. SPROVOĐENJE STRATEGIJE

Sprovođenje Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori u prvoj fazi vršiće se preko Akcionog plana za sprovođenje Strategije za 2015. godinu, zatim kroz odgovarajuće akcione planove koji treba da obuhvate periode od po dvije godine. Za sprovođenje Strategije nadležni su, pored Ministarstva prosvjete, Centar za stručno obrazovanje, Zavod za školstvo, Ispitni centar, škole, udruženja poslodavaca, nadležni savjeti i drugi organi i tijela.

5. AKCIONI PLAN ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE RAZVOJA STRUČNOG OBRAZOVANJA ZA 2015. GODINU²

Prioritetna oblast: Kvalitetno i efikasno stručno obrazovanje, relevantno za tržište rada

Cilj: Izgraditi fleksibilan sistem stručnog obrazovanja, usklađen sa potrebama pojedinca i društva, baziran na ishodima učenja

Mjera: Analiza i unapređenje postojećih alata za istraživanje tržišta rada			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Utvrđivanje potreba za osposobljavanjem članove nadležnih institucija i sektorskih komisija	Utvrđene potrebe	MP/ Savjet za kvalifikacije, CSO, sektorske komisije	III kvartal
Sprovođenje programa osposobljavanja za istraživanje o nedostajućim vještinama i kvalifikacijama na tržišta rada	Sprovedeni programi osposobljavanja za članove nadležnih institucija i sektorskih komisija	MP/ Savjet za kvalifikacije	IV kvartal i dalje
Analiza postojeće i izrada/unapređenje metodologije, modela i instrumenata za istraživanje tržišta rada, koji su potrebni za usklađivanje ponude različitih tipova kvalifikacija sa potrebama tržišta rada.	Urađena analiza	MP, Savjet za kvalifikacije, sektorske komisije	IV kvartal i dalje
Priprema godišnjih izvještaja o radu sektorskih komisija koji uključuje, pored ostalog, identifikovanje otvorenih pitanja, izazove u utvrđivanju potreba tržišta rada i prijedlog mjera za njihovo prevazilaženje.	Urađeni izvještaji, usvojeni od strane Savjeta za kvalifikacije	MP	IV kvartal

² Aktivnosti u Akcionom planu sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja se realizuju iz sredstava Budžeta, planiranih za 2015. godinu.

Mjera: Razvoj kvalifikacija u skladu sa principima Nacionalnog okvira kvalifikacija

Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Analiza postojećih kvalifikacija kako bi se utvrdila potreba za njihovim osavremenjavanjem i/ili razvojem novih, uključujući pripremu metodološkog okvira za utvrđivanje nedostajućih vještina i kvalifikacija kao i pripremu instrumenata za analizu tržišta rada	Urađena analiza postojećih kvalifikacija Urađena metodologija za utvrđivanje nedostajućih vještina i kvalifikacija	CSO/Sektorske komisije, Savjet za kvalifikacije	Kontinuirana aktivnost
Analiza stanja u propisima različitih sektora i priprema metodološkog okvira za razvoj i svrstavanje drugih (dodatnih) kvalifikacija u Nacionalni okvir kvalifikacija	Pripremljen pregled stanja postojanja dodatnih kvalifikacija Pripremljen metodološki okvir	MP/ Savjet za kvalifikacije, sektorske komisije, nadležna ministarstva, CSO	III i IV kvartal
Utvrđivanje predloga dinamike razvoja kvalifikacija	Utvrđen predlog dinamike razvoja kvalifikacija, za kvalifikacije za koje su usvojene inicijative	CSO	I kvartal
Priprema plana i prioriteta razvoja kvalifikacija po sektorima	Urađen plan, usvojen od strane Savjeta za kvalifikacije	Savjet za kvalifikacije, sektorske komisije, MP, CSO	I kvartal
Priprema standarda zanimanja za kvalifikacije različitih nivoa i tipova na osnovu prijedloga sektorskih komisija i Savjeta za kvalifikacije	Usvojeni standardi zanimanja, u skladu sa utvrđenom dinamikom	CSO/ sektorske komisije Savjet za kvalifikacije	I kvartal i dalje
Priprema standarda kvalifikacija za kvalifikacije različitih nivoa i tipova	Usvojeni standardi kvalifikacija, u skladu sa utvrđenom dinamikom	CSO/ sektorske komisije Savjet za kvalifikacije	I kvartal i dalje
Priprema ispitnih kataloga za provjeru radi sticanja nacionalne stručne kvalifikacije	Usvojeni ispitni katalogi, u skladu sa utvrđenom dinamikom	CSO/ Nacionalni avjet za obrazovanje	I kvartal i dalje

Mjera: Izrada fleksibilnih obrazovnih programa, baziranih na ishodima učenja			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Analiza i, po potrebi, unapređenje metodoloških dokumenata i uputstava za izradu standarda zanimanja, standarda kvalifikacija, obrazovnih programa i drugih programa i ispitnih kataloga za provjeru radi sticanja stručnih kvalifikacija	Metodološki dokumenti revidirani, u skladu sa rezultatima analize	CSO /MP, Nacionalni savjet za obrazovanje, Savjet za kvalifikacije, sektorske komisije	I kvartal i dalje
Razvoj koncepta uvođenja ključnih kompetencija u obrazovne programe sa preporukama za njihovo spovođenje u procesu nastave.	Usaglašen koncept uvođenja ključnih kompetencija u obrazovne programe i odgovarajući plan obuke nastavnika	CSO /ZZŠ, MP, Nacionalni savjet za obrazovanje	I i II kvartal
Izrada programa obuke za učesnike u procesu pripreme standarda zanimanja, standarda kvalifikacija, programa i ispitnih kataloga	Urađen program obuke	CSO/MP	II kvartal
Priprema modularizovanih obrazovnih programa, baziranih na standardima kvalifikacija, sa stručnim i ključnim kompetencijama, širokih profila, za niže, srednje i više stručno obrazovanje, koji omogućavaju izbornost i postepeno sticanje nivoa obrazovanja	Urađena tri obrazovna programa	CSO/škole, Nacionalni savjet za obrazovanje	I i II kvartal
Prezentovanje obrazovnog programa prije početka školske godine školama koje ga prvi put realizuju	Škole pripremljene za realizaciju programa	CSO/škole, asocijacije nastavnika	Kontinuirana aktivnost
Stručna pomoć školama kod izrade godišnjih i operativnih planova	Organizovane obuke u školama	CSO/škole	Kontinuirana aktivnost
Formiranje asocijacija nastavnika po aktivima na nivou Crne Gore	Formirane asocijacija	CSO/škole	Kontinuirana aktivnost

Organizacija susreta i seminara radi razmjene iskustava, predstavljanje primjera dobre prakse	Broj susreta i seminara	Škole/ CSO, poslodavci	Kontinuirana aktivnost
Osposobljavanje nastavnika za realizaciju programa, baziranih na ishodima učenja, korišćenje savremenih metoda nastave i provjeravanja i ocjenjivanja ishoda učenja	Osposobljeni nastavnici	CSO/ZZŠ	Kontinuirana aktivnost
Definisanje koncepta pripreme udžbenika i nastavnih materijala u stručnom obrazovanju i priprema udžbenika, u skladu sa utvrđenim prioritetima	Definisan koncept pripreme udžbenika i nastavnih materijala u stručnom obrazovanju	ZUNS/ CSO, ZZŠ, MP	I i II kvartal

Cilj: Osigurati relevantnost stručnog obrazovanja za tržište rada

Mjera: Uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta u stručnom obrazovanju na nacionalnom nivou i nivou škola, u skladu sa EQAVET			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Nastavak rada na dokumentima koja prate Metodologiju obezbjeđivanja i unapređivanja kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih	Izrađena dokumenata u elektronskoj formi	CSO	I-III kvartal
Redovno vrednovanje rada ustanova, njihovih programa ili sistema osiguranja kvaliteta od strane eksternih nadzornih tijela	Vrednovan rad 10 stručnih/mješovitih škola i 5 organizatora obrazovanja odraslih	CSO	Kontinuirana aktivnost
Uvođenje kontinuiranog i razvojno-analičkog sagledavanja napredovanja učenika	Urađene analize na nivou škola i države	Škole, CSO	II i III kvartal
Jačanje sistema monitoringa i evaluacije kvaliteta obrazovnog sistema, koje uključuje unapređenje kapaciteta institucija i pojedinaca koji učestvuju u	Obučeni eksterni evaluatori Obučeni evaluatori za internu evaluaciju	CSO, škole	Kontinuirana aktivnost

procesu eksternog ocjenjivanja kvaliteta i unapređenje kapaciteta ustanova za sprovođenje mehanizama internog obezbjeđenja kvaliteta			
Periodično sprovođenje revizije dokumenata u skladu sa kojima se realizuju procedure interne i eksterne evaluacije	Dopunjena metodologija interne evaluacije	CSO, MP	II kvartal
Izrada instrumentarija za evaluaciju obrazovnih programa, sprovođenje evaluacije i analize, kao i preporuke školama, nadležnim organima i tijelima.	Izrađen instrumentarij	CSO/ MP	III kvartal
Priprema plana evaluacije obrazovnih programa	Pripremljeni planovi evaluacije obrazovnih programa za školsku 2016/2017. godinu	CSO	IV kvartal i dalje
Razvoj i primjena smjernica za unapređenje kvaliteta vrednovanja znanja učenika, uključujući praktično obrazovanje	Izrađene smjernice	CSO/ ZZŠ, ICCG	III kvartal
Osposobljavanje nastavnika za određivanje minimalnih standarda znanja	Usaglašeni kriterijumi ocjenjivanja znanja učenika	CSO/škole	Kontinuirana aktivnost
Sprovođenje dopunske i dodatne nastave u svim školama i svim obrazovnim programima i plana	Poboljšan nivo znanja učenika dopunske i dodatne nastave	Škole/ stručni aktivni	Kontinuirana aktivnost

Mjera: Donošenje odluka na osnovu relevantnih podataka i informacija o realizovanim aktivnostima u inicijalnom i kontinuiranom stručnom obrazovanju

Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Uspostavljanje sistema praćenja (tracerstudy) lica nakon završetka obrazovnog programa, koje uključuje uspostavljanje baza podataka o karijeri	Definisan sistem praćenja lica nakon završetka obrazovnog programa	CSO, škole, MP	IV kvartal i dalje

učenika koji su završili obrazovanje kroz postojeći informacijski sistem i uspostavljanje timova za izradu studija praćenja u obrazovnim ustanovama.			
Izrada baze podataka o učenicima na nivou škole (koja uključuje kontakt podatke)	Izrađen plan komunikacije	Škola/učenici	Kontinuirana aktivnost
Izrada interaktivnih sajtova u školama za komunikaciju sa učenicima koji su završili obrazovanje	Izrađeni sajtovi	Škola/MP	Kontinuirana aktivnost
Podsticanje učenika da nastave komunikaciju sa školom i nakon završetka škole	Izrađen plan komunikacije	Škola/učenici	Kontinuirana aktivnost

Mjera: Učenje na radnom mjestu, uz rad			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Organizovanje, po sektorima, stručnih rasprava i okruglih stolova, na kojim su učesnici poslodavci i predstavnici sektora obrazovanja, sa temom sagledavanja stanja i otvorenih pitanja u organizaciji i realizaciji (praktičnog) obrazovanja i pronalazjenja mogućnosti za saradnju	Povećan broj poslodavaca kod kojih se realizuje praktično obrazovanje	CSO, udruženja poslodavaca, škole, MP	Kontinuirana aktivnost
Formiranje baze podataka/evencija poslodavaca kod kojih učenici obavljaju praktičnu nastavu	Formirana baza podataka za školsku 2015/2016. godinu	Škole - organizatori praktičnog obrazovanja, udruženja poslodavaca	III kvartal
Izrada nacrt smjernica za realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca (koje uključuju odgovarajuću dokumentaciju za vođenje evidencija i dr.)	Urađene smjernice sa pratećom dokumentacijom za Sektor trgovina, turizam i ugostiteljstvo	CSO, škole – organizatori praktičnog obrazovanja	II - IV kvartal

Obuka organizatora praktičnog obrazovanja i instruktora praktičnog obrazovanja	Broj obučениh koordinatora praktičnog obrazovanja i instruktora praktičnog obrazovanja	CSO	IV kvartal i dalje
--	--	-----	--------------------

Mjera: Unapređenje profesionalnog razvoja nastavnika u stručnom obrazovanju			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Izrada analize efekata usavršavana nastavnika u stručnom obrazovanju.	Urađena analiza kao osnov za definisanje koncepta obuke nastavnika	CSO/ ZZŠ, MP	I i II kvartal
Unapređenje modela usavršavana nastavnika u stručnom obrazovanju.	Usaglašen modela usavršavana nastavnika u stručnom obrazovanju	CSO/ MP, ZZŠ, ETF, škole	II kvartal
Uspostavljanje održivog modela finansiranja stalnog stručnog usavršavanja nastavnika	Definisan model finansiranja osposobljavanja nastavnika	MP/CSO, ZZŠ	III kvartal
Unapređenje uslova da škole budu mjesta za profesionalni razvoj nastavnika – organizovanje obuka u školam.	Ojačana uloga škole	CSO, ZZŠ, škole	Kontinuirana aktivnost
Stvaranje mogućnosti za fleksibilne načine obuke (elektronsko učenje, platforme za razmjenu dobrih praksi i dr.)	Razvijen najmanje jedan model za fleksibilne obuke	CSO, MP, ZZŠ	IV kvartal
Kontinuirana razmjena primjera dobre prakse kroz strukovna udruženja	Unaprijeđen kvalitet nastave	CSO, škole, stručni aktivni	Kontinuirana aktivnost
Izrada modula stručnog usavršavanja nastavnika po oblastima (mašinstvo i elektrotehnika, građevina, ekonomija i dr.)	Urađena analiza potreba po pojedinim stručnim oblastima Pripremljeni koncept modula obuke	CSO/škole , stručni aktivni	IV kvartal i dalje
Organizovanje dana posvećenih profesionalnog razvoja nastavnika na nivou škola, u skladu sa godišnjim planom profesionalnog razvoja na nivou škole	Unaprijeđene kompetencije nastavnika Osnažena uloga škole	Škola, stručni aktivni	Kontinuirana aktivnost

Organizovanje regionalnih seminara za nastavnike na izabrane teme	Unaprijeđene kompetencije nastavnika Osnažena saradnja škola	Škole/CSO, ZZŠ, MP	II i IV kvartal
---	---	--------------------	-----------------

Mjera: Unapređenje kompetencija rukovodnog kadra u školama			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri/	Rok
Utvrđivanje potreba za obukom rukovodnog kadra u školama i drugim institucijama u stručnom obrazovanju kako bi odgovorili potrebama društva i tržišta rada	Izrađena anketa za utvrđivanje potreba Sprovedena anketa Obradena anketa	CSO, ZZŠ	II i III kvartal
Kontinuirana razmjena primjera dobre prakse (seminari i radionice) kroz strukovna udruženja rukovodnog kadra u školama	Formirano udruženje direktora Broj održanih seminara i radionica	CSO, Udruženje direktora	Kontinuirana aktivnost
Kontinuirano sprovođenje programa obuke za rukovodni kadar od strane nadležnih organa i institucija	Održan bar jedan seminar za rukovodiocce	CSO, ZZŠ	II kvartal

Mjera: Stvaranje uslova za podjelu odgovornosti u upravljanju i finansiranju stručnog obrazovanja			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Formiranje radne grupe za dalji rad na modelu finansiranja po učeniku	Formirana radna grupa	MP	I kvartal
Unapređenje modela finansiranja po učeniku	Urađen model	MP, škole, CSO	I i II kvartal
Prezentovanje modela donosiocima odluka i stručnoj javnosti	Usaglašeni stavovi ključnih činilaca oko modela finansiranja	MP	II kvartal
Odabir škola i pilotiranje modela finansiranja po učeniku (najmanje 4 škole)	Provjeren model i urađene preporuke za implementaciju modela finansiranja po učeniku	MP/škole	III kvartal

Podsticanje poslodavaca i njihovih udruženja za dodjelu stipendija učenicima	Povećana privlačnost stručnog obrazovanja	Privredna komora, Unija poslodavaca, MP, CSO	II kvartal
Razvijanje modela finansijskih podsticaja za poslodavce kod kojih se realizuje praktično obrazovanje.	Utvrđen predlog promjene propisa koji će omogućiti podsticaja za poslodavce kod kojih se realizuje praktično obrazovanje	Privredna komora, Unija poslodavaca, MP, CSO	IV kvartal

Prioritetna oblast - Jednake mogućnosti sticanja kvalifikacija u stručnom obrazovanju radi zapošljivosti i socijalne inkluzije

Cilj: Obezbijediti različitim ciljnim grupama dostupnost inicijalnog i kontinuiranog obrazovanja

Mjera: Omogućavanje pristupa osposobljavanju i sticanju kvalifikacijama za različite ciljne grupe			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Analiza nadležnosti institucija i tijela u postupku provjere neformalnog i informalnog učenja, i u skladu sa rezultatima analize, unapređenje procedura priznavanja neformalnog i informalnog učenja	Usaglašene nadležnosti u procesu provjere neformalnog i informalnog učenja ugrađene u propise	MP/CSO, ICCG	I kvartal
Priprema posebnih programa i ispitnih kataloga, u skladu sa utvrđenom dinamikom, za kvalifikacije za koje su usvojene inicijative na Savjetu za kvalifikacije	Poboljšana obrazovna ponuda Poboljšana mogućnost i dostupnost verifikovanja neformalnog i informalnog učenja	CSO, Nacionalni savjet za obrazovanje	Kontinuirana aktivnost
Osposobljavanje ispitivača za kvalifikacije za koje su donešeni ispitni katalozi	Stvoreni uslovi za organizovanje provjere radi sticanja nacionalnih stručnih kvalifikacija	IC/ Nacionalni savjet za obrazovanje	Kontinuirana aktivnost

Mjera: Prilagođavanje obrazovnih programa i obrazovne ponude licima sa posebnim obrazovnim potrebama			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Proširivanje obrazovne ponude, prilagođene licima sa posebnim obrazovnim potrebama (izrada novih kvalifikacija (stručnih ili nivoa obrazovanja) nivoa II ili III strukturisanih u postojećim obrazovnim programima)	Usvojene dvije nove kvalifikacije nivoa II ili III	CSO, stručne škole	I kvartal
Proširivanje ponude modularizovanih programa stručnog obrazovanja - Izrada novih modularizovanih obrazovnih programa na osnovu standarda zanimanja različitog nivoa	Utvrđeni prioritetni programi, s obzirom na upis djece sa posebnim obrazovnim potrebama Usvojena četiri nova modularizovana obrazovna programa koja u sebi sadrže kvalifikacije različitog nivoa (drugi kvartal – 2; četvrti kvartal – 2)	CSO, stručne škole, Nacionalni savjet za obrazovanje	II – IV kvartal
Kontinuirano osposobljavanje nastavnika za rad u nastavi sa licima sa posebnim obrazovnim potrebama na svim nivoima obrazovanja	Obučeni timovi 15 novih stručnih škola (predstavnici uprave škole i nastavnici)	CSO	II kvartal
Identifikovanje potreba i nabavka nastavnih sredstava za izvođenje programa u skladu sa individualnim potrebama polaznika	Utvrđene potrebe za opremanje novih 15 škola	CSO, partneri, projekti	IV kvartal
Prilagođavanje obrazovnih programa u cilju postepenog sticanje kvalifikacije u skladu sa mogućnostima svakog polaznika (Promovisanje sticanja kvalifikacija kroz module obrazovnih programa)	Usaglašeni stavovi nastavnika i predstavnika komisija za usmjeravanje iz tri opštine o mogućnostima redukovanja obrazovnih programa	CSO, MP, ZZŠ	IV kvartal
Promovisanje zapošljavanja lica koja su stekla stručnu kvalifikaciju	Različite ciljne grupe upoznate sa važnosti zapošljavanja lica sa stečenom stručnim kvalifikacijom	CSO, Unija poslodavaca, Privredna komora, Sindikat	IV kvartal

Prioritetna oblast - Cjeloživotno učenje i mobilnost

Cilj: Povećati učešće građana u programima cjeloživotnog učenja

Mjera: Razvoj i promovisanje Nacionalnog okvira kvalifikacija			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Promovisanje Nacionalnog okvira kvalifikacija i njegovog značaja za cjeloživotno učenje	Osmišljena i realizovana kampanja	MP, CSO, ZZŠ, UCG	Kontinuirana aktivnost
Informisanje i savjetovanje pojedinaca iz različitih ciljnih grupa o mogućnosti sticanja kvalifikacija različitih tipova	Poboljšana informisanost različitih ciljnih grupa o sadržaju kvalifikacija	MP, CSO, udruženja poslodavaca, škole	Kontinuirana aktivnost
Unapređenje saradnje udruženja poslodavaca i sektorskih komisija	Uspostavljena saradnja između sektorskih komisija i odgovarajućih odbora udruženja poslodavaca	MP, udruženja poslodavaca	Kontinuirana aktivnost
Stvaranje jedinstvene baze podataka o učešću građana u programima cjeloživotnog učenja	Kreirana baza podataka	MP, CSO	IV kvartal

Mjera: Povećanje privlačnosti i dostupnosti stručnog obrazovanja			
Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Promovisanje stručnog obrazovanja kao prvog izbora koji nudi osnov zaposljivost i nastavak obrazovanja, za lični i profesionalni razvoj	Osmišljena i realizovana kampanja	CSO, MP	II kvartal
Promovisanje učenja na radnom mjestu u preduzećima koja imaju relevantnu infrastrukturu kod učenika, roditelja i	Osmišljena i realizovana kampanja	CSO, MP	II i III kvartal

poslodavaca			
Analiza izostanaka učenika po školama i predlaganje mjera radi njihovog smanjenja	Unaprjeđena postignuća učenika	Škole, MP, CSO	Kontinuirana aktivnost
Sprovođenje aktivnosti sa učenicima na preveniranju njihovog napuštanja obrazovanja prije sticanja kvalifikacije	Smanjen broj učenika koji napuštaju obrazovanje prije sticanja kvalifikacije	CSO, MP	Kontinuirana aktivnost
Omogućavanje kvalitetnih informacija koje omogućavaju učenicima u osnovnom obrazovanju i njihovim roditeljima, da se upoznaju sa različitim profesionalnim trendovima i karijernim mogućnostima u stručnom obrazovanju	Informisanost učenika i roditelja o stanju i tendencijama na tržištu rada i mogućnostima koje pruža sticanje određene kvalifikacije	ZZZCG / CIPS, škole	II i III kvartal
Priprema programa karijernog vođenja za nastavnike i saradnike	Pripremljen program	CSO, ZZŠ, škole, MP	III kvartal
Osposobljavanje nastavnika i saradnika za sprovođenje aktivnosti karijernog vođenja	Nastavnici stekli vještine sprovođenja karijernog informisanja i savjetovanja	CSO	IV kvartal I dalje
Sprovođenje aktivnosti karijernog savjetovanja i vođenja u školama	Učenici stekli vještine vođenja karijere	Škole	IV kvartal
Organizovanje nacionalnih takmičenja u vještinama i znanju, sajмова za promociju stručnog obrazovanja, kao i priprema učenika za učešće na međunarodnim takmičenjima	Promovisanje inovativnosti i kreativnosti kod učenika	CSO, MP, škole	II kvartal I dalje

Mjera: Usaglašavanje upisne politike potrebama tržišta rada i strateškim opredjeljenjima razvoja Crne Gore

Aktivnosti	Indikatori uspjeha	Nosilac aktivnosti /partneri	Rok
Izrada projekcija potreba za kvalifikacijama za mlade i odrasle na nivou lokalne zajednice za srednjoročni period	Urađena projekcija potreba lokalne zajednice za kvalifikacijama za srednjoročni period	Škole/lokalne zajednice	I kvartal

Izrada evidencije o socijalnim partnerima na nivou lokalne zajednice i regije gdje se može obavljati praksa	Izrađena baza podataka	Škole	II I III kvartal
Podsticanje škola da usaglašavaju regionalnu upisnu politiku	Primjeri usaglašenog upisa između škola u različitim lokalnim zajednicama	Škole/MP, CSO	Kontinuirana aktivnost
Usaglašavanje oko kriterijuma za upis učenika u obrazovne profile u četvorogodišnjem trajanju	Definisan kriterijum za upis učenika u obrazovne profile u četvorogodišnjem trajanju	MP/CSO, škole	III kvartal
Analiza upisa od školske 2010/2011. godine do školske 2014/2015. godine	Urađena analiza i preporuke	CSO/MP	I i II kvartal
Planiranje upisa učenika u stručno obrazovanje u skladu sa srednjoročnim projekcijama tržišta rada i strateškim planovima razvoja Crne Gore	Pripremljen Konkurs za upis učenika u I razred, usaglašen sa partnerima (u mjeri mogućeg) za školsku 2015/2016. godinu	MP/CSO, škole, lokalne zajednice	II kvartal
Promovisanje preduzetništva	Predstavljanje u školama poslodavaca – vlasnika malih i srednjih preduzeća, kao primjera dobre prakse	Škole/udruženja poslodavaca	Kontinuirana aktivnost
Uspostavljanje elektronske obrade podataka prilikom upisa učenika u srednju školu.	Definisanje uslova za potrebnih za pripremu softvera za elektronsku obradu podataka o upisu učenika u srednje škole	MP	Kontinuirana aktivnost

6. KORIŠĆENI IZVORI

- Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2010–2014) i odgovarajući akcioni planovi
- Strategija inkluzivnog obrazovanja (2014-2018)
- Zakoni i pravilnici iz oblasti obrazovanja (www.sluzbenilist.me)
- Metodološki dokumenti Nacionalnog savjeta za obrazovanje
- Rezolucija o strateškom okviru za saradnju u Evropi u obrazovanju i osposobljavanju, “ET 2020”, 2008.
- Deklaracija iz Briža (The Bruges Communiqué) o unapređenju saradnje u Evropi u oblasti stručnog obrazovanja za period 2011-2020. godine, Deklaracija evropskih ministara za stručno obrazovanje, evropskih socijalnih partnera i Evropske komisije, u cilju revidiranja strateškog pristupa i prioriteta Kopenhaškog procesa za period 2011-2020. godine, Briž, decembar 2010.
- Preporuke Evropskog parlamenta i Savjeta o uspostavljanju Evropskog kvalifikacionog okvira za cjeloživotno učenje, Brisel, 2008 (Recommendation of the European Parliament and of the Council on establishment of the European Qualification Framework for lifelong learning, Brussels, 2008);
- Odluka Evropskog parlamenta i Savjeta o uspostavljanju akcionog programa na području cjeloživotnog učenja, 2006. (Decision of the European Parliament and of the Council establishing an action programme in the field of lifelong learning, 2006);
- Memorandum o cjeloživotnom učenju Evropske komisije (A Memorandum on lifelong learning, Commission of the European Communities, Brussels, 2000 (<http://www.bologna-berlin-2003.de/pdf/MemorandumEng.pdf>));
- Kopenhaška deklaracija (Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training “The Copenhagen Declaration”, 2002);
- Rezolucija Savjeta o cjeloživotnom učenju, 2002. (Council resolution on lifelong learning, 2002 (COUNCIL RESOLUTION of 27 June 2002 on lifelong learning (2002/C 163/01))
- Neformalno obrazovanje, Preporuka Savjeta, 2000 (Non-formal education Recommendation (2000)).

7. ANEKSI

Aneks 1

Ključni pojmovi

Cjeloživotno učenje

Svaka aktivnosti učenja tokom čitavog života koja za rezultat ima unapređenje znanja, vještinama, kompetencijama i/ili kvalifikacija radi ličnog, društvenog ili profesionalnog razvoja. Kontinuirano obrazovanje dio je cjeloživotnog učenja i obuhvata sve vrste obrazovanja i osposobljavanja (opšte, stručno, formalno i neformalno itd.). Ključno je za zapošljivost pojedinaca.

Evropski kvalifikacioni okvir za cjeloživotno učenje (EQF)

EQF je instrument za opis i upoređivanje nivoa kvalifikacija u sistemima kvalifikacija razvijenih na nacionalnom, međunarodnom ili sektorskom nivou.

Formalno obrazovanje

Obrazovanje koje se izvodi u organizovanom i strukturiranom okruženju (u školi centru za obuku ili instituciji visokog obrazovanja) i eksplicitno je uređeno kao učenje (u smislu cilja, vremena, uključivanja, napredovanja i resursa).

Informalno učenje

Učenje koje je rezultat svakodnevnih aktivnosti povezanih sa poslom, porodicom ili slobodnim vremenom. Ono obično ne vodi ka neposrednom sertifikovanju, mada kandidatu treba pružiti mogućnost priznavanja ovakvog učenja.

Ishodi učenja

Ishodi učenja su iskazi o tome što kandidat zna, razumije i može da uradi po završetku procesa učenja, a koji su određeni u smislu znanja, vještina i kompetencije. Ishodi učenja, zajedno sa kriterijumima ocjenjivanja, određuju minimalne zahtjeve za sticanje kredita.

Jedinica kvalifikacije

Skup znanja, vještina i kompetencija koji formiraju komponentu kvalifikacije. Jedinica je najmanji dio kvalifikacije za koji je moguće organizovati provjeru postignutih ishoda učenja i za koju je moguće dodijeliti sertifikat (potvrdu, uvjerenje). Jedinica može da bude dio jedne kvalifikacije ili zajednička za više kvalifikacija.

Kompetencija

Kompetencija znači pokazanu sposobnost upotrebe znanja, vještina i kompetencija i lične, socijalne i/ili metodološke sposobnosti u radnom ili u okruženju učenja, kao i u profesionalnom i ličnom razvoju. U NOK-u kompetencija se posmatra u domenu samostalnosti i odgovornosti.

Kontinuirano obrazovanje i osposobljavanje

Obrazovanje ili osposobljavanje nakon inicijalnog obrazovanja i nakon ulaska u svijet rada koje pojedincu pomaže da poboljšaja ili osavremeni svoja znanja i vještine, stekne nove vještine, potrebne za napredovanje u karijeri ili ponovnom osposobljavanju ili nastavi svoj lični i profesionalni razvoj.

Kredit

Kredit/kreditni bod/kreditna tačka je mjerna jedinica za vrednovanje rada koju treba da ostvari učenik/polaznik radi postizanja ciljeva. To je brojčano izražen obim ishoda učenja (znanja, vještine, kompetencije) koje prosječan učenik/polaznik dostigne za 25 časova aktivnosti (teorijska i praktična nastava, vježbe, seminarski i projektni zadaci, istraživački rad, priprema za ispite i dr.).

Kreditni sistem

Instrument dizajniran za akumulaciju ishoda učenja sakupljenih u formalnom, neformalnom i/ili informalnom okruženju i njihov lakši transfer iz jednog okruženja u drugo u cilju vrednovanja i priznavanja.

Kvalifikacija

Kvalifikacija je formalni ishod procesa ocjenjivanja odnosno vrednovanja koja se stiče kada kompetentno tijelo utvrdi da je lice dostiglo ishode učenja prema zadanim standardima.

Kvalifikacioni sistem

Sve aktivnosti koje se odnose na priznavanje ishoda učenja i ostali mehanizmi koji povezuju obrazovanje i osposobljavanje sa tržištem rada i društvom u cjelini.

Obrazovni program

Obrazovni program je dokument koji uređuje način sticanja kvalifikacije nivoa obrazovanja odnosno način dostizanja ishoda učenja, definisanih standardom kvalifikacije.

Modul

Modul u smislu ovog dokumenta daje zaokruženo znanje koje predstavlja stručnu prepoznatljivu osposobljenost, odnosno stručnu kvalifikaciju. Modul odgovara dijelu obrazovnog programa i priprema se na osnovu standarda zanimanja.

Nacionalni okvir kvalifikacija

Nacionalni okvir kvalifikacija je instrument za klasifikaciju kvalifikacija u skladu sa setom kriterijuma za određeni nivo dostignutog učenja, sa ciljem da integriše i koordinira nacionalne kvalifikacione podsisteme i unaprijedi jasnoću, prohodnost, sticanje i kvalitet kvalifikacija u skladu sa potrebama tržišta rada i društva u cjelini.

Nacionalna stručna kvalifikacija

Nacionalna stručna kvalifikacija je formalno priznata stručna osposobljenost na određenom nivou zahtjevnosti, bazirana na standardu zanimanja.

Kvalifikacija nivoa obrazovanja

Kvalifikacija nivoa obrazovanja stiče se završetkom programa formalnog obrazovanja (obrazovnih, studijskih) i omogućava nastavak obrazovanja, ali i uključivanje na tržište rada. Potvrđuju se diplomom.

Neformalno učenje

Učenje stečeno putem pohađanja programa ponuđenih od strane organizatora osposobljavanja (poslodavci, udruženja i sl.).

Nivoi (i podnivoi) kvalifikacija

Nivoi (i podnivoi) kvalifikacija označavaju složenost stečenih ishoda učenja, a opisuju se skupom mjerljivih pokazatelja. Kvalifikacije u NOK-u se razvrstavaju u osam nivoa kvalifikacija, koji pokazuju složenost postignutih ishoda učenja, opisanih kroz znanje, vještine i kompetencije.

Sektor

Sektor predstavlja grupisanje profesionalnih aktivnosti na osnovu njihovih glavnih ekonomskih funkcija, proizvoda, usluga ili tehnologija.

Sertifikat

Sertifikat je dokaz o stečenoj stručnoj kvalifikaciji ili dijelu kvalifikacije i nije potvrda nivoa obrazovanja.

Standard zanimanja

Standard zanimanja je dokument koji propisuje sadržaj kvalifikacije na određenom nivou zahtjevnosti i određuje potrebna znanja, vještine i kompetencije za obavljanje ključnih poslova u zanimanju.

Učenje uz rad³

Tri su oblika učenja uz rad: a) dualni sistem, u kojem je učenik u radnom odnosu kod poslodavca; b) učenje uz rad, pri čemu je dominantan oblik obrazovanja u školi, dio obrazovanja se ostvaruje kod poslodavca i c) učenje uz rad u školskim radionicama, kuhinjama, restoranima, farmama i sl.

Vještine obuhvataju sposobnost primjene znanja, korišćenje iskustva i upotrebu propisanih načina rada u izvršenju zadataka i rješavanju problema.

³ „Učenje uz rad u Evropi: Prakse i politike“, Evropska komisija, 2013.

Znanje označava skup stečenih i povezanih informacija koje su rezultat učenja. Znanje se sastoji od principa, činjenica, teorije i prakse iz domena rada ili učenja.

Anex 2

Broj učenika po oblastima u školskoj 2014/2015. godini

Oblasti	Trajanje obrazovanja (godina)	Broj učenika
Arhitektura, geodezija i građevinarstvo	3	67
	4	742
Ekonomija, pravo i administracija	3	43
	4	4.210
Elektrotehnika	3	73
	4	2.635
Geologija, rudarstvo i metalurgija	3	38
	4	23
Gimnazija	4	9.573
Hemija, nemetali i grafičarstvo	4	167
Likovna umjetnost i dizajn	4	73
Mašinstvo i obrada metala	3	273
	4	890
Muzička umjetnost	4	307
Poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane	3	9
	4	757
Saobraćaj	3	81
	4	2.005
Tekstilstvo i kožarstvo	4	34
Trgovina, turizam i ugostiteljstvo	3	928
	4	3.578
Uslužne djelatnosti	3	290
Zdravstvo, farmacija i socijalna zaštita	4	2.376
Šumarstvo i obrada drveta	4	88
UKUPNO		29.260

Radnu grupu za izradu Strategije razvoja stručnog obrazovanja (2015-2020) sačinjavaju: Nataša Gazivoda, Ministarstvo prosvjete, predsjednica Radne grupe, Zora Bogićević, Ministarstvo prosvjete, Dušan Bošković, Centar za stručno obrazovanje, Rajko Kosović, Centar za stručno obrazovanje, Nađa Luteršek, Zavod za školstvo, Mervan Avdović, JU Srednja stručna škola – Pljevlja, Stanka Vukčević, Sindikat prosvjete Crne Gore, Ana Maraš, Unija poslodavaca Crne Gore, Senka Vukčević, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Vesna Radulović, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Mladen Perazić, Privredna komora Crne Gore, i Kristina Zogović, NVO „Prona“.